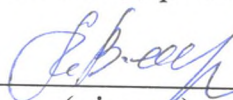

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
КАФЕДРА КОМП'ЮТЕРНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

На правах рукопису

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ
ОСВІТИ «БАКАЛАВР»
НАУКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ В ЕПОХУ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ
(OPEN ACCESS)

Здобувачки вищої освіти
Гапон Людмили Володимирівни
спеціальності «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»
Навчально-наукового інституту
муніципального управління та
міського господарства

(підпис)

Науковий керівник:
к.філ.н., доцент Данькевич Ю.В.

(підпис)

Національна шкала добре
Кількість балів 48
Оцінка: ECTS C

АНОТАЦІЯ

Гапон Людмила Володимирівна. Наукові публікації в епоху відкритого доступу (Open access).

У роботі розглядаються наукові публікації в епоху відкритого доступу. Під час написання роботи було розглянуто теоретико-методологічні засади функціонування наукових публікацій у систему відкритого доступу; проаналізовано практичні аспекти наукових видань в електронному середовищі; виявлено перспективи розвитку та шляхи оптимізації розвитку вітчизняних наукових видань.

Ключові слова: наукові публікації, інформаційний простір, цифрові ресурси, штучний інтелект, академічна доброчесність.

SUMMARY

Hapon Liudmyla. Scientific publications in the era of open access (Open access).

The paper examines scientific publications in the era of open access. During the writing of the paper, the theoretical and methodological principles of the functioning of scientific publications in the open access system were considered; practical aspects of scientific publications in the electronic environment were analyzed; prospects for development and ways to optimize the development of domestic scientific publications were identified.

Keywords: scientific publications, information space, digital resources, artificial intelligence, academic integrity.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ У СИСТЕМІ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ	
1.1. Концепція Open Access та її еволюція в сучасному інформаційному просторі.....	8
1.2. Нормативно-правове регулювання наукової видавничої діяльності в Україні.....	16
РОЗДІЛ II. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВИХ ВИДАНЬ В ЕЛЕКТРОННОМУ СЕРЕДОВИЩІ	
2.1. Особливості функціонування «Наукового вісника ТНУ імені В. І. Вернадського» в умовах відкритості.....	24
2.2. Роль цифрових ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у поширенні наукової інформації.....	31
РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВИХ ВИДАНЬ	
3.1. Використання технологій штучного інтелекту в редакційно-видавничому циклі.....	40
3.2. Забезпечення авторських прав та академічної доброчесності в епоху відкритої науки.....	47
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена докорінною трансформацією сучасної парадигми наукової комунікації, яка полягає у переході від закритих друкованих моделей до цифрових стратегій відкритості. В умовах глобалізації інформаційного простору вільний доступ до наукових результатів стає визначальним фактором інтенсифікації наукового прогресу та інноваційного розвитку суспільства [63, с. 4]. Маємо наголосити, що поява нових технологій, таких як штучний інтелект, створює як додаткові можливості для редакцій, так і критичні виклики для академічної доброчесності. Показовим прикладом вразливості сучасної системи наукового рецензування став експеримент професора Київської школи економіки (KSE) Ігоря Сердюка. Дослідник зміг опублікувати у вітчизняному науковому журналі статтю про вигадану «Республіку Муріноа», текст якої був повністю згенерований штучним інтелектом. Цей випадок наочно демонструє небезпеку появи «сміттєвих» публікацій та дефіцит дієвих механізмів верифікації контенту в епоху відкритого доступу. Такий прецедент підкреслює нагальну потребу у розробці суворих етичних стандартів та впровадженні інструментів детекції ШІ-генерацій для захисту авторитету наукової спільноти [6].

Концепція Open Access декларує право кожного користувача безкоштовно та безперешкодно використовувати повні тексти наукових праць, що є критично важливим для подолання фінансових бар'єрів у поширенні знань [71]. Історична «криза серіальних видань», викликана надмірною комерціалізацією видавничого ринку, зробила пошук альтернативних моделей доступу життєво необхідним для університетських бібліотек. Цифровізація освіти та науки вимагає від вітчизняних видань адаптації до міжнародних стандартів відкритості для забезпечення конкурентоспроможності українських вчених. Впровадження ініціатив відкритого доступу, закладених Будапештською, Бетесдською та Берлінською деклараціями, стало стратегічним пріоритетом для провідних наукових установ світу [65]. В

Україні розвиток відкритої науки стимулюється необхідністю інтеграції до Європейського дослідницького простору та підвищення видимості національних досліджень у глобальних індексах цитування. Використання інструментів відкритого доступу дозволяє закладам вищої освіти ефективно презентувати власні наукові здобутки та залучати міжнародні інвестиції.

Питання нормативно-правового регулювання та етичних аспектів відкритої науки залишаються дискусійними та потребують глибокого теоретичного осмислення. Зокрема, особливої уваги заслуговує проблема балансу між відкритістю даних та захистом авторських прав дослідників у цифровому середовищі. Поява нових технологій, таких як штучний інтелект, створює як додаткові можливості для редакцій, так і нові виклики для академічної доброчесності. Актуальність дослідження також підтверджується важливістю ролі національних бібліотек як ключових хабів збору та систематизації відкритих наукових ресурсів [62]. Теоретичне підґрунтя роботи базується на вивченні еволюції концепції Open Access та аналізі нормативної бази, що регламентує видавничу діяльність в Україні. Важливим аспектом дослідження є вивчення практичного досвіду функціонування конкретних наукових часописів, таких як «Науковий вісник ТНУ імені В. І. Вернадського», в умовах відкритості [23].

Метою бакалаврської роботи є комплексне дослідження особливостей функціонування наукових публікацій в епоху відкритого доступу та розробка рекомендацій щодо оптимізації розвитку вітчизняних наукових видань. Для досягнення поставленої мети було визначено та вирішено ряд Завдань, а саме:

- розкрито зміст концепції Open Access та простежено її еволюцію в системі наукової комунікації;
- проаналізовано сучасний стан нормативно-правового регулювання наукової видавничої діяльності в Україні;
- досліджено особливості функціонування «Наукового вісника ТНУ імені В. І. Вернадського» як прикладу відкритого наукового видання;

- визначено роль цифрових ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у поширенні наукової інформації;
- окреслено перспективи використання технологій штучного інтелекту в редакційно-видавничому циклі наукових журналів;
- обґрунтовано шляхи забезпечення авторських прав та дотримання принципів академічної доброчесності в епоху відкритої науки.

Об'єктом дослідження є система наукових публікацій у сучасному інформаційному просторі в умовах реалізації концепції відкритого доступу.

Предметом дослідження є теоретичні засади, нормативно-правові норми, технологічні інструменти та практичні аспекти функціонування наукових видань у режимі Open Access на прикладі «Наукового вісника ТНУ імені В. І. Вернадського» та цифрових ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Теоретичне значення роботи полягає у систематизації знань про моделі відкритого доступу та уточненні особливостей їх реалізації в сучасних умовах. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій редакціями наукових видань для вдосконалення їхньої політики відкритості. Висновки дослідження можуть бути корисними для бібліотечних установ при формуванні цифрових колекцій відкритого доступу. Матеріали роботи можуть використовуватися у навчальному процесі при вивченні дисциплін, пов'язаних із документознавством, видавничою справою та інформаційною діяльністю.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному підході до аналізу впливу штучного інтелекту на трансформацію редакційних процесів у сегменті Open Access. У роботі вперше систематизовано досвід Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського щодо впровадження політики відкритості наукового контенту [23]. Перспективність дослідження зумовлена незворотністю процесів переходу світової науки до стандартів Open Science. Застосовані методи дослідження включають аналіз, синтез, порівняння та узагальнення теоретичних і нормативних джерел.

Використання системного підходу дозволило розглянути наукову публікацію як елемент цілісної інфраструктури відкритого доступу. Емпіричну базу дослідження склали статистичні дані, звіти профільних установ та цифрові ресурси бібліотек [1, с. 67]. Робота демонструє здатність автора самостійно опрацьовувати складні міждисциплінарні проблеми на стику права, технологій та інформаційної справи. Обґрунтованість висновків забезпечується широким колом використаних джерел, включаючи міжнародні декларації та стандарти.

Структура бакалаврської роботи логічно впливає з поставлених завдань і відображає послідовність розкриття теми. Перший розділ присвячений вивченню теоретико-методологічних засад функціонування наукових публікацій у системі відкритого доступу. У другому розділі проведено практичний аналіз конкретних наукових видань та ролі бібліотек у їх поширенні. Третій розділ містить аналіз перспектив та шляхів оптимізації розвитку вітчизняної наукової періодики. Кожен розділ завершується короткими висновками, що підсумовують результати проведеного аналізу. Загалом робота містить ґрунтовний огляд концепцій «зеленого» та «золотого» шляхів відкритого доступу. Дослідження підкреслює роль самоархівування в інституційних репозитаріях як ефективного механізму підвищення цитованості.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ У СИСТЕМІ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ

1.1. Концепція Open Access та її еволюція в сучасному інформаційному просторі

Сучасна парадигма наукової комунікації переживає фундаментальну трансформацію, зумовлену переходом від традиційних друкованих моделей поширення знань до цифрових стратегій відкритості. В основі цієї трансформації лежить концепція відкритого доступу Open Access, що декларує право кожного користувача безкоштовно та безперешкодно читати, завантажувати, копіювати, поширювати та друкувати повні тексти наукових статей із максимальною верифікацією результатів.

Історично наукова періодика виникла у XVII столітті як інструмент прискорення обміну ідеями між вченими, проте з часом комерціалізація видавничої справи створила високі фінансові бар'єри для доступу до інформації [21]. У другій половині XX століття виникла так звана «криза серіальних видань», коли темпи зростання вартості передплати на наукові журнали почали значно випереджати можливості університетських бібліотек. Ця ситуація стала каталізатором пошуку альтернативних моделей, які б дозволили повернути контроль над результатами досліджень самій науковій спільноті. З появою мережі Інтернет технічні перешкоди для миттєвого глобального обміну даними фактично зникли, що створило прецедент для появи перших цифрових архівів та репозитаріїв.

Офіційне ж формування концепції Open Access відбулося на початку 2000-х років завдяки трьом знаковим ініціативам, які увійшли в історію як Берлінська, Будапештська та Бетесдська декларації. Так, Берлінська декларація про відкритий доступ до знань у галузі природничих і гуманітарних наук, прийнята у жовтні 2003 року, стала поворотним моментом, що вивів концепцію Open Access за межі вузькопрофесійних бібліотечних дискусій у

площину глобальної державної та інституційної політики [2]. На відміну від попередніх ініціатив, цей документ був ініційований та підписаний не лише окремими активістами, а керівниками провідних наукових установ, таких як Товариство Макса Планка та Європейська організація з ядерних досліджень (CERN). Це надало руху відкритого доступу легітимності та офіційного статусу, перетворивши його на стратегічний пріоритет для університетів світового рівня.

Декларація чітко визначила, що відкритий доступ є не лише технічною можливістю Інтернету, а й обов'язковою умовою для виконання місії науки — поширення знань на благо людства [2]. Основна теза документа полягає в тому, що наукові результати, отримані за рахунок державного фінансування, повинні бути доступними для кожного громадянина без фінансових бар'єрів. Підписанти Берлінської декларації взяли на себе зобов'язання не лише підтримувати ідею відкритості, а й впроваджувати конкретні механізми її реалізації у своїх закладах. Зокрема, йшлося про створення та підтримку інституційних репозитаріїв, де науковці могли б депонувати свої праці. Декларація акцентувала увагу на тому, що внесок у відкритий доступ має враховуватися при оцінці наукової діяльності та кар'єрному просуванні дослідників. Це заклало підвалини для трансформації системи академічних винагород, де престижність публікації почала корелювати з її суспільною доступністю.

Важливою особливістю документа є його інклюзивність, оскільки він охоплює не лише природничі дисципліни, а й соціогуманітарну сферу, що традиційно була більш консервативною у питаннях видавничих моделей. Берлінська декларація стимулювала уряди багатьох країн розробити національні стратегії переходу до відкритої науки, що є і в сучасній Україні. Вона також стала каталізатором для розробки нових типів ліцензійних угод, які дозволяють авторам зберігати свої права, надаючи громадам широкі можливості для використання контенту [2]. У документі наголошується, що

відкрите середовище сприяє міждисциплінарній співпраці, оскільки полегшує пошук та інтеграцію даних з різних галузей знань.

Через два десятиліття після прийняття, принципи Декларації залишаються актуальними, адаптуючись до викликів великих даних та машинного навчання. Вона змінила роль бібліотек, перетворивши їх з пасивних сховищ літератури на активних учасників наукової комунікації та менеджерів цифрового контенту. Завдяки Берлінській декларації наукові установи почали вимагати від видавців більш прозорих фінансових моделей та відмови від монопольних обмежень на інформацію. Це призвело до появи «трансформаційних угод», які поступово замінюють традиційну передплату на модель фінансування відкритого доступу [2].

Декларація також підкреслила роль метаданих, які повинні бути структурованими та відкритими для забезпечення глобального пошуку. На нашу думку, для сучасного дослідника дотримання принципів Берлінської декларації є ознакою професійної етики та відповідальності перед суспільством. Вона створила умови, за яких наукове знання перестало бути привілеєм багатих університетів, ставши загальнодоступним ресурсом. Сьогодні підписання цієї декларації новими установами свідчить про їхню готовність до інтеграції у світовий дослідницький простір. Отже, документ 2003 року заклав ідеологічний фундамент для сучасної екосистеми Open Access, де вільний обмін ідеями є головним двигуном прогресу [2].

Еволюція цих стандартів продовжується у формі ініціативи Plan S та інших проєктів, що роблять відкритість безальтернативною нормою. Впровадження положень Декларації на рівні конкретного університету дозволяє значно підвищити його видимість у міжнародних рейтингах. Для здобувачів та молодих вчених це означає доступ до найсучасніших першоджерел без обмежень, що критично важливо для якісної освіти. Берлінська декларація довела, що наукова політика може бути ефективною лише тоді, коли вона базується на принципах відкритості, прозорості та співпраці.

У свою чергу, Будапештська ініціатива відкритого доступу (2002 р.) вперше чітко визначила термінологію та запропонувала дві стратегії реалізації: самоархівування та публікацію у журналах відкритого доступу [65]. Будапештська ініціатива відкритого доступу (Budapest Open Access Initiative, 2002) стала першою офіційною точкою відліку, що перетворила розрізнені ідеї безкоштовного поширення знань у цілісну та структуровану концепцію. Саме цей документ уперше ввів у науковий обіг термін «Open Access», надавши йому чіткого змісту та академічного статусу. Ініціатива виникла як результат зустрічі провідних науковців та видавців під егідою Інституту відкритого суспільства, що підкреслило глобальний характер проблеми [65].

Головною метою декларації було усунення будь-яких ліцензійних та фінансових бар'єрів для читання та використання результатів рецензованих досліджень. У тексті ініціативи було зафіксовано, що єдиним обмеженням на відтворення та розповсюдження праць має бути право автора контролювати цілісність своєї роботи та право на належне визнання й цитування. Будапештська декларація запропонувала революційне на той час бачення, згідно з яким Інтернет має стати інструментом для створення «нового суспільного блага». Найважливішим практичним внеском ВОАІ стало виокремлення двох комплементарних стратегій реалізації відкритості, які згодом отримали назви «зеленого» та «золотого» шляхів [65].

За Т. Ярошенко, перша стратегія — самоархівування — передбачає, що науковці самостійно розміщують копії своїх опублікованих статей або препринтів у відкритих електронних архівах [63, с.5]. Це дозволяє забезпечити доступ до інтелектуального продукту навіть у тих випадках, коли оригінальна публікація з'явилася у традиційному комерційному журналі з обмеженим доступом. Для реалізації цієї стратегії університети та наукові центри почали створювати інституційні репозитарії, які стали важливими елементами сучасної цифрової інфраструктури. Друга стратегія, запропонована в Будапешті, — це створення та підтримка журналів нового покоління, які не використовують систему передплати. Такі видання забезпечують вільний

доступ до всіх матеріалів одразу після їх виходу у світ, що значно прискорює цикл наукової комунікації [65].

За Т. Ярошенко, обидві стратегії розглядалися авторами ініціативи не як конкурентні, а як такі, що взаємно доповнюють одна одну для досягнення максимального охоплення аудиторії [63, с.5]. Будапештська ініціатива також наголосила на необхідності пошуку альтернативних економічних моделей фінансування видавничого процесу. Вона стимулювала перехід від моделі «платить читач» до моделей, де витрати покриваються за рахунок грантів, установ або добровільних внесків. Документ закликав фонди та уряди підтримати цей перехід, визнаючи його стратегічне значення для розвитку освіти та інновацій. Завдяки BOAI було сформовано розуміння того, що відкритість не означає низьку якість, адже механізми рецензування залишаються незмінними. Ініціатива дала поштовх до розробки технічних стандартів сумісності репозитаріїв, що дозволило створювати глобальні системи пошуку наукової інформації. Вона також вплинула на розвиток авторського права, стимулювавши використання гнучких ліцензійних угод [63].

На нашу думку, для бібліотечної справи Будапештська декларація стала сигналом до трансформації фондів та перегляду політики комплектування ресурсів. Вона довела, що цифрова епоха вимагає нових підходів до збереження та передачі людського досвіду. Десятирічні та двадцятирічні ювілейні перегляди ініціативи підтвердили її життєздатність та актуальність у світі великих даних. Сьогодні принципи, закладені в Будапешті, є основою для побудови національних систем моніторингу відкритої науки. Вони допомагають долати «інформаційну нерівність» між заможними країнами та державами з перехідною економікою. Для української академічної спільноти Будапештська ініціатива є орієнтиром у процесі реформування вітчизняної періодики. Розуміння її положень дозволяє здобувачам краще орієнтуватися у складних процесах сучасного книговидання. Тобто, BOAI заклала не лише

термінологічний, а й структурний фундамент, на якому тримається вся сучасна архітектура Open Access [63].

Бетесдська заява (2003 р.) розширила ці положення, акцентуючи увагу на важливості надання прав на використання та похідні роботи за умови належного цитування [48]. Бетесдська заява про публікації у відкритому доступі, сформульована у квітні 2003 року, стала критично важливим етапом у деталізації практичних аспектів вільного обміну науковими даними. На відміну від попередніх ініціатив, ця зустріч була зосереджена на специфіці біомедичних досліджень, проте її висновки швидко стали універсальним стандартом для всіх галузей знань. Головною заслугою Бетесдської заяви є чітке формулювання двох обов'язкових умов, за яких публікація може офіційно вважатися такою, що належить до відкритого доступу [48].

Перша умова стосується надання авторами та правовласниками безповоротної, всесвітньої та вільної ліцензії на копіювання, використання, розповсюдження та створення похідних робіт. Це означає, що Open Access за Бетесдою — це не просто можливість безкоштовно прочитати текст, а й право на його подальшу наукову обробку та поширення. Друга умова вимагає негайного депонування повної версії роботи разом із супровідними матеріалами у принаймні одному онлайн-репозитарії міжнародного стандарту. Таке сховище має підтримуватися академічною установою, державним агентством або некомерційною організацією, що гарантує довгострокове збереження даних. Бетесдська заява акцентувала увагу на тому, що цифрові копії мають бути доступними у стандартних електронних форматах, придатних для автоматизованого пошуку. Це заклало фундамент для інтеперабельності систем, що дозволяє різним науковим базам даних «спілкуватися» між собою без технічних конфліктів [48].

Документ також чітко розмежував обов'язки різних учасників наукового процесу: авторів, видавців, бібліотек та спонсорів досліджень. Для авторів Бетесдська заява стала закликком обирати видання, що сприяють відкритості, навіть якщо це вимагає зміни традиційних звичок. Для видавців вона

окреслила необхідність переходу до моделей, де цінність створюється не за рахунок обмеження доступу, а через якісне рецензування та метадані. Бібліотеки, згідно з документом, мали перебрати на себе роль активних кураторів цифрових колекцій, забезпечуючи їхню актуальність для майбутніх поколінь. Важливим аспектом заяви стало визнання того, що відкритий доступ сприяє вищій якості рецензування, оскільки публічність результатів змушує рецензентів бути більш прискіпливими. Вона також підтримала ідею, що внески за публікацію (APC) повинні бути прийнятними витратами в рамках наукових грантів. Це дозволило легітимізувати комерційну складову відкритого доступу, зробивши її частиною офіційного бюджетування проектів [48].

Бетесдська ініціатива вперше порушила питання про важливість відкритості не лише фінальних статей, а й первинних даних, що є основою сучасної Open Data. Вона стимулювала розвиток відкритого програмного забезпечення для управління електронними журналами, такого як Open Journal Systems. Завдяки цій заяві наукове співтовариство усвідомило, що відкритість — це не втрата контролю, а розширення впливу та авторитету дослідника [48]. Юридичні конструкції, запропоновані в Бетесді, згодом лягли в основу ліцензій Creative Commons (CC), які зараз є стандартом для спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [5]. Документ підкреслив, що право на атрибуцію (визнання авторства) є невід'ємним і має суворо дотримуватися в усіх цифрових копіях. У сучасному контексті 2026 року принципи Бетесди трансформувалися у вимоги до машиночитаності текстів для потреб штучного інтелекту. Без дотримання цих стандартів наукові публікації ризикують залишитися «невидимими» для глобальних пошукових алгоритмів.

Бетесдська заява довела, що технічна та юридична специфікація є такою ж важливою, як і загальні декларації про наміри. Вона допомогла подолати опір консервативних видавничих домів, запропонувавши чітку «дорожню карту» трансформації [48]. Для українських університетів впровадження

бетесдських стандартів означає підвищення технічної якості інституційних репозитаріїв. Це безпосередньо впливає на позиції вишів у міжнародних рейтингах, де враховується відкритість інтелектуального капіталу. Отже, Бетесдська заява завершила формування тріади Open Access, надавши руху практичної дієвості та юридичної сили. Її спадщина сьогодні відчувається в кожному цифровому архіві та в кожній статті, позначеній значком відкритого замка.

Важливо розуміти, що Open Access не є синонімом відсутності контролю якості або відмови від авторського права, а навпаки — він базується на суворій процедурі рецензування. Еволюція концепції призвела до виокремлення кількох основних шляхів її реалізації, серед яких найбільш поширеними є «золотий» та «зелений» доступи. «Золотий шлях» передбачає, що стаття стає доступною на сайті видавця одразу після публікації, часто за рахунок сплати авторами або їхніми установами внеску за обробку статті [48].

«Зелений шлях» полягає у депонуванні авторами препринтів або постпринтів своїх робіт у відкритих інституційних репозитаріях після певного періоду ембарго. Останніми роками дедалі більшої популярності набуває «діамантовий» доступ, де публікація є безкоштовною і для авторів, і для читачів, а фінансування здійснюється за рахунок грантів чи підтримки наукових товариств. Розвиток відкритого доступу безпосередньо корелює із глобальним рухом «Відкритої науки», що охоплює відкриті дані, відкрите програмне забезпечення та відкриту освіту [63, с. 8].

В умовах сучасного інформаційного суспільства Open Access стає потужним інструментом демократизації знань, що дозволяє вченим із країн, що розвиваються, брати повноцінну участь у світовому науковому дискурсі. Відкритість публікацій сприяє зростанню рівня цитованості робіт, що є критично важливим для академічної кар'єри та рейтингів університетів. Водночас перехід до Open Access породжує нові виклики, зокрема появу «хижацьких видань», які використовують модель плати за публікацію без належного наукового редагування.

Сучасний етап еволюції концепції характеризується інтеграцією в наукові комунікації технологій блокчейн та смарт-контрактів для захисту авторства. Також значну роль починають відігравати семантичні технології, які дозволяють машинам краще індексувати та інтерпретувати відкритий контент. Політика багатьох міжнародних фондів, таких як «Plan S» в Європі, вимагає від дослідників публікувати результати фінансованих проектів виключно у відкритому доступі [59]. Це свідчить про те, що Open Access перестав бути просто експериментальною ідеєю і став обов'язковим стандартом якості. В українському контексті впровадження цієї концепції є частиною євроінтеграційних процесів та обов'язковою умовою розвитку національного наукового простору. Еволюція відкритого доступу продовжується у напрямку більшої інклюзивності, прозорості та стійкості бізнес-моделей наукового видавництва. Інформаційна сфера 2026 року диктує нові правила, де швидкість доступу до достовірної інформації є визначальним фактором прогресу. Отже, концепція Open Access трансформувалася з бібліотечної ініціативи у глобальну філософію, що визначає майбутнє людського інтелекту.

1.2. Нормативно-правове регулювання наукової видавничої діяльності в Україні

Нормативно-правове регулювання наукової видавничої діяльності в Україні на сучасному етапі перебуває у стані активної трансформації, що зумовлено необхідністю гармонізації національного законодавства із загальноєвропейськими стандартами відкритої науки. Фундаментальним актом у цій сфері є Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», який визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування наукової галузі [43]. Цей закон закріплює право науковців на вільний вибір форм і методів досліджень, а також на оприлюднення їхніх результатів у спосіб, що не суперечить держаним інтересам. Нова редакція

Закону України «Про авторське право і суміжні права» стала справжнім проривом для вітчизняної наукової видавничої справи, оскільки вона вперше на законодавчому рівні врегулювала використання вільних публічних ліцензій [24].

До прийняття Закону українські наукові журнали, що використовували модель Open Access, часто стикалися з юридичною колізією щодо передачі прав на використання творів у цифровому середовищі. Стаття 32 оновленого Закону прямо передбачає можливість надання дозволу на використання об'єкта авторського права шляхом публічної пропозиції, що відповідає духу міжнародних ліцензій Creative Commons [5]. Це дозволяє авторам наукових публікацій зберігати за собою авторство, одночасно надаючи необмеженому колу осіб право на копіювання та поширення результатів дослідження. Закон чітко визначає, що така ліцензія має бути виражена у формі, яка дозволяє її сприйняття людиною та автоматизованими системами, що є критично важливим для індексування статей у міжнародних базах даних [24].

Важливим аспектом є безповоротність такої ліцензії, що гарантує стабільність відкритого доступу: автор не може раптово «відкликати» дозвіл після того, як стаття була опублікована під ліцензією CC. Окрім цього, Закон деталізує умови використання творів, що перебувають у суспільному надбанні, та тих, термін охорони яких закінчився, що також сприяє відкритості знань. Оновлене законодавство вводить поняття «технічних засобів захисту», проте воно прямо забороняє використовувати їх для обмеження прав користувачів, наданих за публічною ліцензією.

Для спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» особливо важливо, що Закон регулює правомірність відтворення творів бібліотеками та архівами для оцифрування фондів у наукових цілях. Це створює легальну основу для функціонування інституційних репозитаріїв, де науковці депонують свої праці під різними типами ліцензій CC. Зокрема, найбільш ліберальна ліцензія CC BY, яка вимагає лише зазначення авторства, тепер повністю корелюється з нормами українського права щодо немайнових

прав автора. Закон також передбачає захист метаданих, які супроводжують електронні публікації, забороняючи їх вилучення або зміну без дозволу правовласника, що забезпечує цілісність наукової інформації в епоху відкритого доступу та спрощує ідентифікацію авторів через цифрові ідентифікатори [24].

Важливою новацією є врегулювання питань «сирітських творів», що дозволяє вводити в науковий обіг рідкісні матеріали, автори яких невідомі або не можуть бути знайдені. Закон України також адаптований до Директиви ЄС про авторське право на єдиному цифровому ринку, що полегшує транскордонну наукову співпрацю [24]. Завдяки цим нормам українські видавці отримали чіткий алгоритм дій: відтепер публічний договір на сайті журналу має таку ж юридичну силу, як і паперова угода. Це значно спрощує редакційно-видавничий цикл, роблячи його більш швидким та прозорим для іноземних авторів. Окрім того, Закон захищає право автора на частку від перепродажу (хоча для наукових статей це менш актуально, це підкреслює загальний захист прав).

У контексті Open Access Закон стимулює перехід від моделі виключних майнових прав видавця до моделі спільного використання ресурсів. Це відповідає вимогам Національного плану відкритої науки, який передбачає максимальне використання відкритих ліцензій для всіх бюджетних досліджень [24]. Сучасна редакція Закону також враховує потреби осіб з інвалідністю, дозволяючи конвертацію відкритих наукових праць у доступні формати без додаткових дозволів. Регулювання авторського права в цифровому середовищі стає більш гнучким, що дозволяє науковим виданням ефективно боротися з піратством, не обмежуючи при цьому законний доступ. Закон чітко розмежовує особисті немайнові права, які не можуть бути відчужені, та майнові права, якими автор може розпоряджатися через ліцензії.

На нашу думку, знання цих нюансів є обов'язковим для правильного оформлення електронних ресурсів та управління цифровими колекціями. У результаті, Україна отримала сучасне правове підґрунтя, яке знімає бар'єри

для інтеграції вітчизняних публікацій у світову систему відкритої науки. Таким чином, Закон України «Про авторське право і суміжні права» є головним юридичним гарантом легітимності Open Access у нашій державі [24]. Важливим кроком у розвитку Open Access стало прийняття Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2022 року № 892-р, яким було затверджено Концепцію реалізації європейських принципів щодо відкритої науки [26]. Цей стратегічний документ фактично легітимізував концепцію відкритого доступу на державному рівні, встановивши чіткі індикатори та терміни впровадження відкритих практик у закладах вищої освіти та наукових установах. Ключовою складовою правового поля є Закон України «Про авторське право і суміжні права», нова редакція якого (від 2022 року) суттєво розширила можливості використання цифрового контенту. Зокрема, закон вводить поняття вільних публічних ліцензій, що є критично важливим для легального функціонування журналів відкритого доступу [24].

Питання фаховості наукових видань регулюється Наказом Міністерства освіти і науки України № 32 від 15 січня 2018 року «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України» [36]. Згідно з цим Порядком, обов'язковою вимогою для включення видання до категорії «А» або «Б» є наявність власного вебсайту з безкоштовним доступом до повних текстів статей. Це нормативне положення стало основним рушієм масового переходу української наукової періодики до моделі Open Access. Окрім того, законодавство про видавничу справу встановлює загальні вимоги до підготовки, випуску та розповсюдження друкованої та електронної продукції. Важливу роль відіграє Закон України «Про інформацію», який гарантує право на доступ до суспільно значущих відомостей, до яких належать і результати наукових досліджень [40].

Процес цифровізації науки підкріплюється також нормами щодо обов'язкового примірника документів, які тепер охоплюють і електронні видання. Специфіка діяльності бібліотек, як основних агрегаторів відкритого контенту, регулюється Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»

[27]. Цей акт визначає завдання бібліотек щодо створення власних інформаційних ресурсів та забезпечення вільного доступу користувачів до світових інтелектуальних надбань. Окремим аспектом регулювання є питання академічної доброчесності, що закріплене в Законі України «Про освіту» [45]. Норми щодо боротьби з плагіатом та дотримання етичних стандартів публікації є невід'ємною частиною політики відкритого доступу.

Державний стандарт України (ДСТУ) щодо оформлення бібліографічних посилань та видавничих стандартів забезпечує технічну сумісність українських видань із міжнародними базами даних [11]. Важливою є також роль постанов Кабінету Міністрів, що регулюють атестацію наукових кадрів, де наявність публікацій у відкритих джерелах часто є обов'язковою умовою. Міжнародні договори, ратифіковані Україною, мають пріоритетне значення і також формують правовий ландшафт наукової комунікації. Наприклад, Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить зобов'язання сторін сприяти розвитку інформаційного суспільства та відкритої науки.

Політика МОН України щодо розвитку Національної електронної науково-інформаційної системи (URIS) є прямим впровадженням нормативних вимог щодо централізації відкритої інформації [35]. Внутрішні положення університетів про інституційні репозитарії створюють локальну правову базу для «зеленого шляху» відкритого доступу. Накази про преміювання науковців за публікації в індексованих виданнях (Scopus, Web of Science) також опосередковано стимулюють відкритість через вимоги цих баз до доступності метаданих. Регулювання діяльності наукових парків та інноваційних структур також передбачає вільний обмін знаннями для прискорення комерціалізації технологій [35].

Затвердження Кабінетом Міністрів України Національного плану щодо відкритої науки у жовтні 2022 року стало визначальною віхою, що перевела розвиток Open Access з ініціативи окремих бібліотек у площину загальнодержавної стратегії [34]. Цей документ був розроблений з урахуванням Рекомендацій ЮНЕСКО та стандартів Європейської хмари

відкритої науки (EOSC), що підкреслює євроінтеграційний вектор української наукової політики. Основна мета плану полягає у створенні прозорого та доступного цифрового середовища для проведення досліджень та поширення їхніх результатів без фінансових чи технічних бар'єрів. Документ передбачає нормативне закріплення обов'язковості відкритого доступу до всіх наукових публікацій, що фінансуються за кошти державного бюджету [34].

Національний план визначає конкретні кроки щодо розбудови цифрової інфраструктури, зокрема модернізацію інституційних репозитаріїв та їх інтеграцію в єдину мережу. Важливим аспектом плану є популяризація принципів FAIR (знаходження, доступність, сумісність, повторне використання), які мають стати стандартом для управління науковими даними. Урядова стратегія також фокусується на зміні системи оцінювання наукової діяльності, де пріоритет надаватиметься не лише кількісним показникам, а й відкритості та суспільному впливу роботи. План стимулює розвиток Національної електронної науково-інформаційної системи (URIS), яка має стати «єдиним вікном» для доступу до метаданих українських дослідників [34].

Окремий розділ документа присвячений розвитку цифрових навичок науковців та фахівців з інформаційної справи, що безпосередньо стосується підготовки кадрів за спеціальністю 029. Реалізація плану передбачає поступову відмову від закритих видавничих моделей на користь «золотого» та «діамантового» шляхів відкритого доступу. Це створює сприятливі умови для українських журналів, допомагаючи їм адаптуватися до вимог Plan S та інших міжнародних ініціатив. Національний план також акцентує увагу на важливості відкритого рецензування як інструменту підвищення якості та етики наукових публікацій. Документ закликає наукові установи розробляти власні політики відкритої науки, що дозволяє децентралізувати процес реформування [34].

Фінансова підтримка відкритих видань за кошти держави розглядається як інвестиція в інтелектуальний капітал країни та підвищення її

обороздатності через швидкий обмін знаннями. Важливо, що план враховує виклики воєнного стану, передбачаючи особливі протоколи доступу до чутливої наукової інформації. Впровадження цієї стратегії до 2030 року має забезпечити повну сумісність української науки з європейським дослідницьким простором. Для здобувачів вищої освіти та молодих вчених Національний план відкриває нові можливості для глобальної видимості їхніх перших наукових кроків [34]. Він також закладає правову основу для використання штучного інтелекту в обробці відкритих даних, що ми розглянемо у третьому розділі. Розуміння структури цього плану дозволяє фахівцям з бібліотечної справи ефективно проектувати сервіси підтримки наукових досліджень. Національний план виступає гарантом того, що результати української науки стануть частиною глобального надбання, сприяючи інноваційному розвитку суспільства. Таким чином, цей документ є фундаментом, на якому базується вся сучасна система наукових публікацій в Україні.

Необхідно враховувати і законодавство про захист персональних даних, яке накладає певні обмеження при оприлюдненні результатів досліджень, що містять конфіденційну інформацію. Стрімкий розвиток електронних комунікацій вимагає постійного оновлення нормативної бази, щоб уникнути правового вакууму в питаннях цифрового сирітства документів. Регулювання реєстрації цифрових ідентифікаторів об'єктів (DOI) в Україні хоч і не закріплене окремим законом, але фактично є обов'язковою нормою для фахових видань згідно з наказами МОН [60]. Велика увага приділяється нормам щодо мови наукових публікацій, що регулюється Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [33]. Це створює умови для популяризації вітчизняної науки в глобальному просторі через двомовні моделі видання (українська та англійська).

Нормативна база також передбачає механізми державного фінансування наукових журналів, що є критично важливим для реалізації «діамантового» доступу. Урядові ініціативи щодо підтримки молодих вчених часто містять

вимоги до відкритості їхніх доробків як умови отримання грантів. Юридична визначеність у питаннях Open Access дозволяє українським видавцям інтегруватися в європейські інфраструктури, такі як OpenAIRE [70]. Правові аспекти діяльності Національного фонду досліджень України також базуються на принципах прозорості та відкритості результатів. Сучасна судова практика в Україні починає враховувати специфіку цифрових публікацій при розгляді спорів про авторство.

Українське законодавство створює достатню, хоча й дещо фрагментовану основу для розвитку відкритого доступу. Подальше вдосконалення правового поля має відбуватися шляхом кодифікації норм про відкриту науку в єдиний законодавчий акт. Це забезпечить сталість розвитку та захистить інтереси всіх учасників видавничого процесу. В умовах воєнного стану особливого значення набувають норми щодо безпеки інформації, які змушують коригувати політику відкритості для певних оборонних галузей. Загалом, вектор розвитку нормативної бази України чітко спрямований на максимальну інтеграцію у світовий науковий простір через принципи відкритості. Для майбутнього фахівця спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» розуміння цього юридичного каркаса є необхідною умовою для успішної професійної діяльності. Вивчення нормативних актів дозволяє не лише дотримуватися стандартів, а й ефективно захищати інтелектуальні права в цифровому середовищі. На завершення варто зазначити, що нормативне регулювання є динамічним процесом, який оперативно реагує на технологічні виклики сучасності.

РОЗДІЛ II. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВИХ ВИДАНЬ В ЕЛЕКТРОННОМУ СЕРЕДОВИЩІ

2.1. Особливості функціонування «Наукового вісника ТНУ імені В. І. Вернадського» в умовах відкритості

Аналіз сучасного стану наукової періодики в Україні неможливий без розгляду діяльності Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського (далі — Університет), який є одним із найдавніших освітніх осередків [50]. «Науковий вісник ТНУ імені В. І. Вернадського» становить особливий інтерес для дослідження через складний шлях трансформації видання в умовах релокації закладу [23]. Офіційні вебресурси Університету, зокрема розділи періодичних видань на новому домені, демонструють тяглість наукових традицій та адаптацію до цифрових вимог. Функціонування вісника в електронному середовищі ґрунтується на принципах прозорості та безперешкодного доступу до результатів досліджень. Це видання є багатопрофільним, що зумовлює складну структуру його електронних сторінок та систему архівації номерів. На сьогодні вісник виходить у кількох серіях, кожна з яких охоплює окремі галузі знань: від філології та економіки до юридичних і технічних наук.

Історія становлення «Наукового вісника ТНУ імені В. І. Вернадського» є невід’ємною частиною літопису самого університету, заснованого ще у 1918 році в Криму [50]. Витоки наукової періодики закладу сягають часів створення першого в Таврії закладу вищої освіти, коли інтелектуальна еліта потребувала майданчика для оприлюднення результатів досліджень. Протягом десятиліть видання трансформувалося, змінюючи назви та структуру відповідно до вимог часу та ідеологічних орієнтирів. Важливим етапом став період 1990-х років, коли після відновлення статусу Національного університету вісник набув сучасних рис фахового видання. У цей час було закладено фундамент багатосерійності часопису, що дозволило охопити широке коло гуманітарних

та природничих наук. Кожна серія вісника формувалася як автономний науковий напрям, керований провідними вченими університету [50].

Кардинальний поворот в історії видання відбувся у 2014 році у зв'язку з тимчасовою окупацією Криму та подальшою релокацією Університету до Києва. Переїзд ТНУ імені В. І. Вернадського став викликом для збереження наукових традицій, проте редакційна колегія зуміла відновити вихід вісника на материковій Україні. Цей період позначився активною цифровізацією та переходом на нові стандарти відкритої науки. Офіційні сайти університету (old.tnu.edu.ua та tnu.edu.ua) відображають цей перехідний етап, зберігаючи доступ до архівних номерів та презентуючи оновлені випуски. У київський період вісник значно розширив міжнародні зв'язки, залучаючи до рецензування іноземних фахівців. Сучасний етап функціонування часопису характеризується суворим дотриманням принципів академічної доброчесності та боротьбою з плагіатом [50].

Впровадження електронної версії видання дозволило зробити науковий доробок вчених ТНУ видимим для глобальної спільноти. Сьогодні вісник є інструментом культурної та наукової дипломатії, репрезентуючи українську науку в умовах відкритості. Реєстрація статей у міжнародних наукометричних базах стала пріоритетом для розвитку видання в останнє десятиліття. Завдяки зусиллям редакції, вісник зберіг спадщину академіка Вернадського, інтегруючи її в сучасний інформаційний простір. Становлення часопису в електронному середовищі супроводжувалося впровадженням ідентифікаторів DOI та розробкою зручних онлайн-репозитаріїв. Історія вісника — це приклад стійкості наукової інституції, яка попри всі випробування продовжує розвивати інтелектуальний потенціал нації. Сьогодні видання впевнено крокує шляхом інтернаціоналізації та відкритого доступу, підтримуючи статус одного з провідних наукових журналів України. Кожна нова публікація у віснику додає чергову сторінку до його багаторічної та героїчної історії [23].

Перехід до моделі відкритості став стратегічним рішенням редакційної колегії для підвищення цитованості авторів. Електронна версія часопису на

сайті університету виконує функцію першоджерела інформації для наукової спільноти. Сторінка видання містить вичерпні відомості про склад редакційної ради, куди входять провідні фахівці з різних куточків світу. Це підкреслює міжнародний статус вісника та його прагнення відповідати критеріям наукометричних баз даних. Важливим аспектом є наявність чітко сформульованої політики відкритого доступу (Open Access), що відповідає Будапештській ініціативі. Користувачі мають можливість безкоштовно завантажувати, копіювати та поширювати матеріали за умови дотримання авторських прав. Такий підхід сприяє глобалізації української науки та інтеграції видання у світовий інформаційний простір [23].

Навігація по розділу періодичних видань ТНУ дозволяє простежити еволюцію вісника через архівні матеріали. Стара версія сайту (old.tnu.edu.ua) зберігає доступ до номерів, виданих у період до масштабної модернізації цифрової інфраструктури закладу [51]. Новий домен (tnu.edu.ua) відображає актуальний стан видавничої діяльності та пропонує сучасні інтерфейсні рішення [50]. Кожна серія вісника має власну підсторінку з деталізацією вимог до оформлення рукописів. Це полегшує роботу потенційних авторів та забезпечує стандартизацію поданих матеріалів. Особлива увага приділяється процедурі рецензування, яка є обов'язковою для підтримання високого наукового рівня. Електронне середовище дозволяє зробити процес подачі та перевірки статей більш оперативним та прозорим.

Функціонування вісника в умовах відкритості передбачає також активну взаємодію з електронними бібліотеками та репозитаріями. Журнал індексується у Google Scholar, що значно розширює коло потенційних читачів. Наявність цифрових ідентифікаторів DOI для кожної статті стала стандартом де-факто для сучасного видання ТНУ [23]. Це забезпечує стабільність посилань та надійність пошуку матеріалів у мережі Інтернет. Сайт Університету надає інформацію про періодичність виходу номерів, що дозволяє науковцям планувати свою публікаційну активність. Мовна політика видання є демократичною, оскільки публікації приймаються українською та

англійською мовами. Це стимулює залучення іноземних дослідників до дискусій на сторінках часопису.

Технічне наповнення вебресурсів вісника відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України щодо фахових видань. Кожна стаття супроводжується анотаціями та ключовими словами, що є критично важливим для SEO-оптимізації наукового контенту. Розміщення повних текстів у форматі PDF забезпечує зручність читання на різних пристроях. Редакція забезпечує високий рівень академічної доброчесності через обов'язкову перевірку робіт на плагіат. Інформація про антиплагіатну політику відкрито задекларована на сайті для ознайомлення всіх учасників видавничого процесу. Електронний архів вісника є структурованим за роками та томами, що спрощує бібліографічний пошук [23].

Слід зауважити, що «Науковий вісник ТНУ» відіграє роль комунікаційного мосту для вчених, які опинилися в умовах вимушеної міграції. Підтримка роботи видання після переїзду університету до Києва стала символом незламності академічних традицій Таврійської школи. Оновлений дизайн сайту та логіка побудови меню сприяють швидкому доступу до контактної інформації редакцій. Користувач може легко знайти відомості про вартість публікації (якщо така передбачена) та умови отримання друкованого примірника. Проте акцент все ж зміщується на цифрову дистрибуцію контенту як більш динамічну форму існування знань. Відкритість видання також проявляється у доступності фінансових та організаційних правил співпраці [23].

Аналізуючи електронні ресурси ТНУ, можна помітити системну роботу над покращенням метаданих статей. Це необхідно для коректного відображення видання в агрегаторах наукової інформації. Вісник активно використовує можливості соціальних мереж та академічних платформ для популяризації нових випусків. Завдяки відкритому доступу, статті науковців ТНУ цитуються у дисертаційних дослідженнях та монографіях як в Україні, так і за кордоном. Ефективність функціонування вісника в електронному

середовищі підтверджується стабільним зростанням кількості відвідувань веб-сторінок журналу. Видання успішно поєднує класичні підходи до редагування з новітніми інструментами цифрового маркетингу.

У підсумку, «Науковий вісник ТНУ імені В. І. Вернадського» є прикладом успішної адаптації традиційного наукового часопису до вимог епохи Open Science. Використання двох доменних імен дозволяє зберегти історичну спадщину та одночасно розвивати інноваційний вектор. Відкритість видання не лише сприяє поширенню знань, а й захищає інтелектуальну власність через публічне фіксування пріоритету досліджень. Подальший розвиток вісника в електронному середовищі пов'язаний із поглибленням інтеграції у міжнародні бази Scopus та Web of Science. Постійне оновлення контенту на сторінках tnu.edu.ua свідчить про життєздатність та актуальність цього наукового майданчика. Таким чином, цифрова трансформація вісника стала запорукою його конкурентоспроможності в сучасному освітньому просторі. Розглянуті особливості підтверджують, що відкритість є ключовим фактором розвитку сучасної наукової періодики.

Приналежність наукового журналу до категорії «В» переліку фахових видань України є свідченням його відповідності високим державним стандартам якості [23]. Згідно з нормативними вимогами Міністерства освіти і науки, видання цієї групи повинні забезпечувати якісне рецензування та дотримуватися принципів академічної доброчесності. Важливою умовою для отримання статусу категорії «В» є індексація журналу в авторитетних міжнародних наукометричних базах, серед яких Index Copernicus International посідає чільне місце. Index Copernicus — це спеціалізована онлайн-платформа, що надає інструменти для оцінки, просування та індексації наукових періодичних видань. База була створена в Польщі та за десятиліття свого існування стала ключовим орієнтиром для вчених Центральної та Східної Європи. Система оцінювання в ІС базується на багатофакторному аналізі, що завершується присвоєнням журналу показника ICV (Index Copernicus Value) [73].

Показник ICV є інтегральним індикатором, який відображає науковий потенціал видання, якість редакційного процесу та рівень поширення інформації. Для «Наукового вісника ТНУ імені В. І. Вернадського» та подібних часописів присутність у цій базі є обов'язковим етапом професійного зростання. Процес включення до Index Copernicus вимагає від редакції детального заповнення щорічної анкети, де вказуються технічні та змістовні параметри журналу. Експерти бази аналізують склад редакційної колегії, частку іноземних авторів та якість оформлення бібліографічних описів. Наявність англomовного веб-сайту з повним архівом номерів є критичною вимогою для позитивного рішення експертної ради IC [23].

Функціонування видання в електронному середовищі під егідою Index Copernicus значно підвищує його «видимість» у світовому науковому просторі. Коли журнал отримує високий бал ICV, він стає більш привабливим для молодих вчених, яким необхідні публікації для захисту дисертацій. Категорія «В» дозволяє зараховувати статті у цьому виданні як фахові публікації за темою дослідження [3]. Це створює стабільний потік якісного контенту та стимулює внутрішню конкуренцію серед авторів. Платформа Index Copernicus також пропонує інструменти для відстеження цитувань, що є важливим для розрахунку індивідуальних рейтингів науковців. Моніторинг динаміки ICV дозволяє редакції оперативно виявляти слабкі місця в управлінні журналом та вдосконалювати видавничу політику [3].

Особлива увага в межах вимог категорії «В» приділяється наявності, як ми вказували вище, цифрового ідентифікатора об'єкта (DOI). Без DOI сучасне електронне видання фактично залишається ізольованим від світових пошукових систем та депозитаріїв [60]. Index Copernicus активно заохочує використання ідентифікаторів, оскільки це спрощує верифікацію даних про публікації. Крім того, база вимагає чіткої фіксації термінів рецензування та прийняття рукописів до друку. Це мінімізує ризики появи так званих «хижацьких» журналів, які публікують матеріали без належної перевірки.

Прозорість процедур є фундаментом, на якому будується репутація видань типу ТНУ.

Для університетської спільноти підтримка журналу в категорії «В» є питанням престижу та підтвердженням високого рівня наукової школи. Електронна сторінка видання на порталі Index Copernicus містить статистику переглядів та географію охоплення аудиторії. Це дозволяє аналізувати, які теми викликають найбільший інтерес у міжнародній спільноті. Інтеграція з ІС сприяє швидшому переходу видання до більш престижних категорій, таких як «А» (Scopus або Web of Science). Проте саме категорія «В» залишається найбільш масовою та функціональною для українського наукового середовища [3].

Робота редакції над підтриманням статусу в Index Copernicus включає постійну роботу з авторами щодо якості перекладу метаданих англійською мовою. Кожна анотація повинна бути змістовною та відповідати міжнародним стандартам IMRAD (Introduction, Methods, Results, and Discussion) [68]. Помилки в оформленні посилань або відсутність актуальної контактної інформації можуть призвести до зниження рейтингу ІСВ. Тому функціонування вісника в умовах відкритості вимагає від технічних редакторів високої кваліфікації. Користувачі електронного середовища очікують миттєвого доступу до повнотекстових версій статей, що забезпечується інтеграцією сайту журналу з базою ІС [68].

Варто зазначити, що Index Copernicus постійно оновлює свою методологію оцінки, реагуючи на нові виклики в цифровій науці. Наприклад, останнім часом велика увага приділяється наявності антиплагіатних звітів для кожної опублікованої роботи. Видання категорії «В» зобов'язані демонструвати зразкову етику публікацій, що перевіряється через механізми ІС. Такий підхід гарантує, що результати досліджень, оприлюднені в «Науковому віснику ТНУ», є надійними та достовірними. Врешті-решт, синергія між національними вимогами (категорія «В») та міжнародною індексацією (Index Copernicus) створює стійку екосистему для розвитку

української науки. Це забезпечує сталість наукового діалогу та сприяє залученню інвестицій у дослідницькі проєкти [23].

Отже, аналіз функціонування видань у цій системі демонструє складний механізм взаємодії технічних параметрів та інтелектуального наповнення. Кожне речення у журналі категорії «В» проходить через багаторівневий фільтр якості перед тим, як стати частиною глобального архіву знань. Таким чином, «Науковий вісник ТНУ» через свою присутність у Index Copernicus підтверджує готовність до інтеграції в європейський науковий простір. Цифрова присутність видання стає не просто формальністю, а стратегічним активом закладу вищої освіти.

2.2. Роль цифрових ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у поширенні наукової інформації

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) є ключовою ланкою в системі наукових комунікацій нашої держави, виконуючи функції головного всеукраїнського книгосховища та науково-інформаційного центру [49]. Цифрові ресурси бібліотеки, представлені на офіційному порталі nbuv.gov.ua, трансформували традиційну модель збереження знань у динамічне електронне середовище. У сучасних умовах роль НБУВ виходить далеко за межі фізичного надання літератури, охоплюючи глобальну дистрибуцію цифрового контенту. Центральним елементом цифрової інфраструктури бібліотеки є загальнодержавна депозитарна система «Наукова періодика України» [21]. Цей ресурс акумулює повнотекстові електронні копії наукових журналів, збірників праць та вісників, що видаються в Україні. Завдяки цій платформі користувачі отримують безперешкодний доступ до результатів досліджень у форматі Open Access. Електронне середовище бібліотеки забезпечує індексацію тисяч періодичних видань, що критично важливо для просування вітчизняної науки.

Функціонування порталу НБУВ базується на принципах універсальності, актуальності та систематизації величезних масивів даних [49]. Для науковця цифрові ресурси — першочергове джерело для проведення патентних пошуків, підготовки оглядів літератури та написання дисертаційних робіт. Важливою складовою є електронний каталог, що дозволяє дистанційно здійснювати пошук за ключовими словами, авторами чи тематичними рубриками. Система віддаленого замовлення та електронної доставки документів значно скорочує час на опрацювання джерельної бази. Окрім періодики, бібліотека активно оцифровує фонди рідкісних видань, рукописів та інкунабул, роблячи культурну спадщину доступною для всього світу.

Електронна бібліотека «Україніка» є прикладами успішної презентації національної ідентичності в мережі Інтернет [14]. На нашу думку, ресурс сприяє популяризації українознавства серед закордонних дослідників та інтеграції в європейський культурний простір. Особливе значення має роль НБУВ у верифікації наукових ступенів та звань через фонд електронних копій авторефератів дисертацій. Цей цифровий масив є унікальним інструментом для моніторингу наукової активності та забезпечення академічної доброчесності. Доступ до авторефератів дозволяє молодим вченим аналізувати стан розробки певної проблеми та уникати дублювання тем. Бібліотека також виступає методологічним центром з впровадження міжнародних стандартів опису цифрових об'єктів [14].

Використання протоколів OAI-PMH забезпечує сумісність українських баз даних з глобальними пошуковими системами на кшталт Google Scholar [71]. Завдяки зусиллям ІТ-фахівців НБУВ, український сегмент наукової інформації стає структурно впорядкованим та легкодоступним. Веб-портал бібліотеки адаптований для роботи на різних пристроях, що відповідає сучасним вимогам мобільності користувачів. Інформаційно-аналітична діяльність НБУВ у цифровому просторі включає підготовку оперативних довідок та тематичних добірок за актуальними запитамі суспільства. Ресурси

Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів влади дозволяють відстежувати розвиток політичних та соціальних процесів через призму наукових публікацій [52]. Поширення наукової інформації через соціальні мережі та RSS-канали бібліотеки розширює охоплення аудиторії, залучаючи молодь до академічних дискусій.

Важливим напрямом є також підтримка національних наукометричних проєктів, таких як «Бібліометрика української науки». Ця аналітична система, інтегрована з базами Scopus та Web of Science, базується на даних профілів науковців у Google Scholar [23]. НБУВ забезпечує координацію цих процесів, надаючи консультативну допомогу редакціям журналів та окремим дослідникам. Таким чином, бібліотека стає не просто архівом, а потужним аналітичним хабом, що генерує нові знання про стан самої науки. Електронне середовище бібліотеки Вернадського відіграє критичну роль у збереженні інтелектуального капіталу в умовах кризових ситуацій, зокрема під час пандемій чи воєнних конфліктів. Дистанційний доступ до фондів гарантує безперервність наукового процесу незалежно від фізичного розташування користувача. Цифрові копії документів виступають надійним бекапом для паперових оригіналів, що можуть бути під загрозою знищення.

НБУВ також сприяє формуванню єдиного національного репозитарію академічних текстів, що є стратегічним завданням держави. Система навігації на сайті бібліотеки дозволяє легко переходити між різними фондами: від газетної періодики до нотних видань та картографії. Наявність англomовного інтерфейсу сприяє інтернаціоналізації українських досліджень та підвищує рейтинг вітчизняних вчених у світі. Важливо відзначити, що цифрові ресурси НБУВ є відкритими не лише для фахівців, а й для широкого загалу, що сприяє демократизації освіти. Просвітницька функція бібліотеки реалізується через віртуальні виставки та онлайн-лекції, посилання на які розміщені на головній сторінці. Аналіз статистики відвідувань порталу свідчить про стабільно високий запит на якісний науковий контент українською мовою [23].

Бібліотека Вернадського успішно долає цифрову прірву, забезпечуючи доступ до високотехнологічних сервісів пошуку та обробки інформації. Розвиток хмарних технологій у структурі НБУВ дозволяє масштабувати обсяги збережених даних без втрати швидкості доступу. Кожна публікація, що потрапляє до цифрових фондів бібліотеки, отримує постійне місце в історії національної думки. Підсумовуючи, роль цифрових ресурсів НБУВ імені В. І. Вернадського є фундаментальною для функціонування сучасної науки в Україні. Бібліотека виступає гарантом збереження та поширення знань, забезпечуючи зв'язок між минулим і майбутнім [23].

Інтеграція порталу nbuv.gov.ua у глобальну мережу Open Science робить українських авторів частиною світової інтелектуальної еліти. Подальше вдосконалення цифрових сервісів НБУВ пов'язане з використанням штучного інтелекту для семантичного аналізу текстів. Це дозволить здійснювати більш точний пошук та виявляти приховані зв'язки між різними галузями досліджень. Таким чином, Національна бібліотека залишається живим організмом, що постійно еволюціонує в цифровому середовищі, забезпечуючи прогрес української науки та освіти.

Науковий журнал «Бібліотечний вісник», що видається Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського, є репрезентативним об'єктом для вивчення трансформацій у галузі інформаційної та бібліотечної справи. Це видання входить до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України, що підтверджує його високий авторитет серед фахівців спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [22]. Електронна версія часопису, розміщена на порталі НБУВ, слугує не лише архівом, а й оперативним каналом поширення нових знань про цифрові бібліотеки та архівацію даних. Тематична спрямованість журналу охоплює актуальні питання документознавства, архівознавства, книгознавства та соціальних комунікацій. Аналіз структури видання дозволяє стверджувати, що воно інтегрує традиційні бібліотечні підходи з новітніми ІТ-технологіями.

Кожен номер «Бібліотечного вісника» містить ґрунтовні розвідки щодо впровадження хмарних технологій та систем автоматизації в діяльність бібліотечних установ [22]. Електронне середовище функціонування часопису забезпечує швидкий доступ до метаданих статей, що полегшує їх індексацію в глобальних мережах. Важливою особливістю «Бібліотечного вісника» є його роль у формуванні термінологічного апарату спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у цифровому вимірі. Статті, опубліковані в журналі, проходять суворе подвійне сліпе рецензування, що гарантує високу наукову якість матеріалів. Видання активно пропагує ідеї відкритої науки (Open Science), забезпечуючи вільний доступ до повних текстів у форматі PDF.

На сторінці журналу чітко прописані етичні вимоги до авторів, що корелює з міжнародними стандартами публікаційної етики. Політика відкритості сприяє зростанню імпаکت-фактора (підвищення якості та цитованості статей) видання та розширенню кола його читачів за межі України. Редакційна колегія часопису складається з провідних докторів наук, які представляють різні наукові школи інформаційної сфери. Завдяки електронному архіву дослідники можуть простежити генезис бібліотечної думки за останні тридцять років. Кожен випуск має чітке рубрикування, що дозволяє користувачеві легко орієнтуватися в масиві інформації [22].

Функціонування видання в електронному середовищі НБУВ передбачає детальну роботу з кожною статтею як окремим об'єктом цифрового простору. Наявність анотацій трьома мовами (українською, англійською, а іноді й іншими) розширює географію цитування авторів. Журнал індексується у міжнародній базі Index Copernicus, що підтверджує його відповідність світовим критеріям наукометрії. Цифровий ідентифікатор DOI, який присвоюється кожній публікації, забезпечує сталість посилань у бібліографічних списках. Оформлення списків літератури у журналі відповідає стандарту APA, що є вимогою міжнародних баз даних. Для здобувачів вищої освіти та аспірантів спеціальності 029 «Інформаційна,

бібліотечна та архівна справа» «Бібліотечний вісник» є основним джерелом вивчення методології наукового пошуку. На сайті видання публікуються вимоги до оформлення рукописів, що навчає майбутніх фахівців культурі наукового письма [22].

Електронний варіант журналу дозволяє проводити моніторинг найбільш затребуваних тем у сфері інформаційної діяльності. Останніми роками спостерігається зростання кількості публікацій, присвячених цифровій гуманітаристиці та управлінню великими даними (Big Data). Журнал також приділяє значну увагу питанням збереження цифрової спадщини та безпеки інформаційних систем. Аналіз контенту «Бібліотечного вісника» свідчить про глибоку інтеграцію української бібліотечної науки у європейський контекст. Видання часто стає ініціатором дискусій щодо реформування архівної та бібліотечної галузей в умовах діджиталізації. Важливим аспектом є наявність розділу рецензій на нові монографії та підручники для спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Це створює живий науковий діалог та сприяє професійному розвитку викладачів і практиків [22].

Технічний бік сайту журналу забезпечує зручний пошук статей за роками випуску та прізвищами авторів. Вебінтерфейс є лаконічним, що дозволяє зосередитися на змістовному наповненні контенту. НБУВ як видавець гарантує довгострокове зберігання електронних копій у своєму цифровому репозитарії. Це мінімізує ризики втрати інформації у разі технічних збоїв на зовнішніх серверах. «Бібліотечний вісник» також висвітлює хроніку наукового життя, публікуючи звіти про міжнародні конференції та семінари [22]. Такий підхід робить видання літописом становлення інформаційного суспільства в Україні. Для бакалаврської роботи аналіз цього часопису є ключовим, оскільки він демонструє ідеальну модель сучасного електронного фахового видання.

На завершення аналізу варто відзначити високий рівень адаптивності журналу до викликів воєнного часу. Попри складні умови, редакція продовжує регулярний випуск номерів у цифровому форматі, забезпечуючи сталість

наукової комунікації. Використання електронної пошти та онлайн-платформ для взаємодії з авторами прискорює видавничий цикл. «Бібліотечний вісник» залишається взірцем для інших видань за якістю наукового редагування та коректури. Таким чином, роль часопису у поширенні наукової інформації зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» є визначальною та стратегічно важливою. Видання успішно поєднує академічну глибину з практичною спрямованістю, що робить його незамінним інструментом для кожного інформаційного фахівця. Електронне середовище НБУВ стало для нього надійним фундаментом для подальшого розвитку та міжнародної інтеграції. В епоху цифрових трансформацій концепція відкритого доступу (Open Access) стала фундаментом для розвитку сучасної наукової комунікації, де видання НБУ імені В. І. Вернадського посідають провідне місце [22].

Відкритість наукових знань забезпечує демократизацію освіти, дозволяючи кожному досліднику, незалежно від фінансових можливостей, отримувати актуальну інформацію. Наукові журнали бібліотеки, такі як «Бібліотечний вісник» чи «Рукописна та книжкова спадщина України», стають частиною глобального інтелектуального капіталу завдяки своїй доступності. Вільний доступ до повних текстів статей на порталі НБУВ значно прискорює цикл «дослідження — публікація — впровадження». Це особливо важливо для спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», де інформаційні потоки оновлюються надзвичайно швидко. Епоха Open Access вимагає від видань не просто розміщення PDF-файлів, а створення якісних метаданих для ефективного пошуку [22].

Видання НБУВ формують надійне джерельне підґрунтя для перевірки наукових гіпотез, оскільки відкритість автоматично підвищує рівень відповідальності авторів. Завдяки вільному доступу, наукові праці отримують значно більше цитувань у міжнародних базах даних, що зміцнює престиж української науки. Принципи Open Access сприяють подоланню інформаційної ізоляції, яка раніше стримувала розвиток окремих регіональних

наукових шкіл. Електронне середовище бібліотеки Вернадського виступає центральним вузлом, через який українські дослідження інтегруються у світові пошукові сервіси. Використання ліцензій Creative Commons дозволяє авторам зберігати авторські права, водночас дозволяючи всьому світу легально використовувати їхні ідеї [5].

Функціонування фахових видань у відкритому режимі стимулює розвиток критичного мислення та академічної дискусії в реальному часі. Користувачі з будь-якої точки планети можуть ознайомитися з досвідом українських бібліотекарів та архіваріусів, що сприяє професійному обміну. Відкритий доступ мінімізує явища плагіату, оскільки публічність тексту робить будь-яке запозичення легко виявленим. Видання НБУВ у цьому контексті виконують роль фільтрів якості, які відокремлюють перевірені наукові факти від псевдонаукових публікацій. Соціальне значення Open Access полягає у поверненні результатів досліджень платникам податків, чийм коштом часто фінансується наука. Це підвищує довіру суспільства до академічних інституцій та сприяє популяризації знань серед молоді [22].

Впровадження стандартів відкритості у журналах бібліотеки Вернадського відповідає вимогам Європейського дослідницького простору. Електронні ресурси НБУВ забезпечують збереженість цифрового контенту для майбутніх поколінь, що є критичним в епоху нетривких веб-посилань. Видання спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у відкритому доступі стають базою для навчання здобувачів, надаючи їм реальні кейси для аналізу. Відкритість також дозволяє малим науковим групам кооперуватися з міжнародними центрами, знаходячи спільні точки дотику через публікації. Кожне посилання на статтю з ресурсів nbuv.gov.ua у закордонній праці працює на культурну дипломатію України.

Для наукометрії Open Access відкриває нові можливості аналізу впливу публікацій через альтернативні метрики. Редакції журналів НБУВ активно працюють над тим, щоб кожна стаття була технічно готова до автоматизованого збору даних агрегаторами. Це робить українську науку

«видимою» для алгоритмів штучного інтелекту, які сьогодні формують світові рейтинги. Значення цих видань полягає також у створенні україномовного термінологічного поля в глобальній мережі. Відкритий доступ є потужним інструментом боротьби з дезінформацією, надаючи доступ до верифікованих першоджерел [22].

Таким чином, наукові видання НБУ імені В. І. Вернадського в епоху Open Access є ключовими драйверами інтелектуального прогресу. Вони перетворюють результати локальних досліджень на частину світової дискусії, забезпечуючи рівні умови для всіх учасників наукового процесу. Подальший розвиток цього напрямку дозволить Україні зайняти гідне місце в ієрархії світового інформаційного суспільства. Кожна відкрита стаття — це крок до перемоги розуму та прозорості у світі науки.

РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВИХ ВИДАНЬ

3.1. Використання технологій штучного інтелекту в редакційно-видавничому циклі

Сучасний етап розвитку наукових комунікацій характеризується стрімкою цифровою трансформацією, де ключову роль відіграють технології штучного інтелекту, що кардинально змінюють підходи до підготовки та розповсюдження знань. Досліджуючи генезу використання інтелектуальних систем, варто зазначити, що перші спроби автоматизації в науковому видавництві за кордоном відбулися ще задовго до появи сучасних чат-ботів. Одним із початківців у цьому напрямку стала компанія Elsevier, яка ще наприкінці 1990-х та на початку 2000-х років почала впроваджувати алгоритмічні інструменти для класифікації статей та автоматичного вилучення ключових слів [70]. Важливою віхою стало створення системи «Evisе» від Elsevier, яка однією з перших запропонувала автоматизований пошук потенційних рецензентів на основі аналізу профілів у базі Scopus.

Паралельно з цим, видавництво Springer Nature почало експериментувати з інструментами автоматизованого перекладу та технічної перевірки рукописів для покращення якості англійських версій своїх журналів. Справжнім проривом у галузі вважається 2019 рік, коли видавництво Springer Nature випустило першу у світі наукову книгу, повністю написану алгоритмом штучного інтелекту під назвою «Lithium-Ion Batteries» [70]. Цей прецедент довів здатність машин не лише обробляти готові тексти, а й самостійно структурувати величезні масиви актуальної наукової інформації у логічний виклад. У Великій Британії видавництво Taylor & Francis почало активно впроваджувати ШІ для виявлення маніпуляцій із зображеннями в біомедичних статтях, що стало відповіддю на зростаючу кількість фальсифікацій.

Американська асоціація сприяння розвитку науки (AAAS), яка видає престижний журнал Science, стала одним із лідерів у розробці етичних протоколів щодо використання ШІ авторами. Проєкт «Alchemist Review», ініційований AIP Publishing, продемонстрував успішну модель використання ШІ для глибокого аналізу рукописів на етапі тріажу, що дозволило скоротити час обробки заявок на 30%. Платформи на кшталт ScienceOpen у Європі почали використовувати інтелектуальні алгоритми для створення динамічних контекстних зв'язків між публікаціями різних видавництв. Цікавим є досвід японських наукових товариств, які використовують ШІ для автоматичного створення анотацій рідною мовою до англійських статей, що значно розширює доступність знань [76].

На сучасному етапі провідні університети США, такі як Массачусетський технологічний інститут, розробляють власні відкриті системи для автоматизованого рецензування коду в наукових статтях. Британська бібліотека активно інтегрує нейромережі для ретроспективної цифровізації та семантичного аналізу архівних наукових фондів. Європейський союз у межах ініціативи Horizon Europe підтримує проєкти, спрямовані на створення прозорих ШІ-інструментів для перевірки достовірності статистичних даних у публікаціях. Впровадження ШІ-сервісів типу «Scholarcy» дозволяє редакторам швидко отримувати структуровані резюме найдовших рукописів, що прискорює процес прийняття стратегічних рішень. Досвід західних колег показує, що найбільш успішними є ті видання, які розглядають ШІ не як заміник редактора, а як високотехнологічний «другий пілот» [77].

Для вітчизняних наукових видань інтеграція інтелектуальних систем є не просто трендом, а необхідною умовою виживання та успішної конкуренції у глобальному інформаційному просторі. Редакційно-видавничий цикл наукового журналу включає низку складних етапів, кожен з яких сьогодні може бути суттєво оптимізований за допомогою алгоритмів машинного навчання та великих мовних моделей. За О. Старченко, початковим етапом, де

штучний інтелект демонструє найвищу ефективність, є первинне сортування та технічний контроль рукописів, що надходять до редакції [53, с.293].

Автоматизовані системи здатні миттєво перевіряти відповідність поданих матеріалів формальним вимогам видання, таким як структура IMRAD, наявність усіх необхідних розділів та правильність оформлення бібліографічних списків [68]. Використання інтелектуальних агентів дозволяє проводити швидкий семантичний аналіз тематичної відповідності статті профілю журналу, що значно знижує навантаження на відповідальних секретарів. Це дає змогу редакції оперативно надавати авторам відповідь щодо прийняття матеріалу до розгляду або необхідності його суттєвого доопрацювання ще до залучення рецензентів. Важливим аспектом оптимізації є посилення контролю за академічною доброчесністю, яка в епоху нейромереж виходить за межі простого виявлення текстових запозичень.

Сучасні інструменти на основі штучного інтелекту здатні ідентифікувати ознаки генерації тексту іншими нейромережами, що є одним із найбільших викликів для сучасної наукової етики. Крім того, алгоритми інтелектуального аналізу допомагають виявляти приховані маніпуляції з цитуваннями, дублювання публікацій та ознаки фабрикації даних у графічних матеріалах чи таблицях [67]. Однією з найбільш гострих проблем для вітчизняних редакцій залишається пошук компетентних та незаангажованих рецензентів для проведення якісної експертизи. Технології штучного інтелекту здатні автоматизувати цей складний процес, аналізуючи величезні масиви даних у міжнародних наукометричних базах, таких як Scopus або Web of Science. Спеціалізовані програмні модулі підбирають потенційних експертів на основі збігу семантичних векторів їхніх попередніх публікацій із ключовими ідеями поданого на розгляд рукопису.

Такий підхід дозволяє ефективно уникати конфлікту інтересів та забезпечувати високу якість незалежного оцінювання наукових результатів. Автоматизація комунікації з рецензентами через інтелектуальні системи нагадувань та керування дедлайнами сприяє значному скороченню загальних

термінів розгляду статей. Процес безпосереднього наукового редагування та коректури тексту також зазнає суттєвих трансформацій завдяки впровадженню інтелектуальних асистентів [67]. Використання професійних інструментів для покращення мовної якості публікацій допомагає вітчизняним авторам готувати тексти, що відповідають високим стандартам академічної англійської мови. Для українських видань, які прагнуть до розширення своєї присутності у міжнародних індексах, це стає критично важливим інструментом підвищення якості контенту.

Штучний інтелект здатний не лише виправляти граматичні та пунктуаційні помилки, а й пропонувати стилістичні правки для кращого дотримання наукового тону викладу. Важливим перспективним напрямком є автоматизація процесів створення метаданих, анотацій та розширених резюме до наукових статей. Нейромережі можуть самостійно генерувати стислі висновки та підбирати найбільш влучні ключові слова, що суттєво покращує подальшу індексацію праці в пошукових системах. Це безпосередньо сприяє підвищенню видимості наукових досліджень у глобальному цифровому середовищі та залученню нової аудиторії [67].

Оптимізація процесів верстки та технічного дизайну видання також стає значно доступнішою завдяки використанню генеративних технологій та шаблонів. Штучний інтелект дозволяє автоматично формувати текст згідно з вимогами різних міжнародних баз даних, наприклад, конвертувати документи у складний формат JATS XML [77]. Перехід на XML-орієнтований робочий процес є стандартом для провідних світових видавництв, і інтелектуальні системи значно полегшують цей перехід для невеликих університетських редакцій. Технології комп'ютерного зору та розпізнавання образів допомагають редакціям у створенні якісної інфографіки та візуалізації складних наукових даних. Це робить науковий контент не лише більш привабливим для читача, а й значно легшим для сприйняття та подальшого поширення у соціальних мережах.

Окрему увагу в контексті оптимізації слід приділити етапу пост-публікаційного просування та маркетингу наукового контенту. Алгоритми рекомендацій, подібні до тих, що використовуються у комерційних платформах, здатні персоналізувати розсилки та пропозиції для зареєстрованих читачів. Штучний інтелект аналізує сферу інтересів науковців та пропонує їм саме ті статті, які є найбільш релевантними для їхніх поточних дослідницьких проєктів [77]. Такий персоналізований підхід стимулює природне зростання показників цитування та загальної авторитетності вітчизняного видання. Впровадження інтелектуальних чат-ботів на сайтах журналів дозволяє надавати авторам цілодобову підтримку з питань подання рукописів та оформлення супровідних документів. Це значно покращує користувацький досвід та підвищує загальну лояльність наукової спільноти до видавничого бренду. Окрім операційної діяльності, штучний інтелект відіграє важливу роль у стратегічному плануванні розвитку наукового журналу.

Глибокий аналіз трендів за допомогою методів інтелектуального аналізу даних дозволяє редакціям прогнозувати популярність тих чи інших наукових напрямів у майбутньому. Це допомагає завчасно формувати тематичні випуски та запрошувати провідних фахівців, що гарантує високий попит на зміст випуску. Проте впровадження таких інновацій у вітчизняних реаліях супроводжується низкою фінансових, технічних та кадрових викликів. Більшість українських наукових установ наразі мають обмежені бюджетні ресурси для закупівлі та налаштування дорогого спеціалізованого програмного забезпечення. Ефективним виходом із цієї ситуації може стати використання інструментів з відкритим вихідним кодом або перехід на хмарні сервіси з гнучкими моделями оплати за використання [56, с.157].

Важливим фактором успіху є також професійна підготовка редакційних кадрів, які повинні володіти навичками роботи з алгоритмічними системами. Цифрова грамотність та вміння ефективно взаємодіяти з штучним інтелектом стають невід'ємною частиною професіограми сучасного видавця. Етичний аспект застосування інтелектуальних технологій залишається предметом

жвавих дискусій у міжнародному науковому співтоваристві. Необхідно чітко регламентувати межі втручання алгоритмів у творчий та експертний процеси, щоб не зашкодити об'єктивності науки. Кінцева відповідальність за науковий зміст та достовірність публікації завжди має залишатися на людині — як на авторі, так і на головному редакторі [56, с.159].

Прозорість у використанні штучного інтелекту, зафіксована у редакційній політиці журналу, значно підвищує рівень довіри з боку міжнародних інституцій. Наукові журнали зобов'язані відкрито вказувати, які саме етапи підготовки та перевірки рукопису були автоматизовані за допомогою нейромереж. Впровадження інновацій вимагає також оновлення нормативної бази на рівні окремих редакцій та загальнодержавної політики у сфері наукового видавництва. Українські видання мають активно адаптувати міжнародні стандарти та рекомендації, зокрема настанови комітету з етики публікацій щодо використання штучного інтелекту [56, с.160]. Це дозволить надійно захистити репутацію вітчизняної науки та уникнути звинувачень у недоброчесності чи технічних маніпуляціях. Важливо усвідомлювати, що штучний інтелект не замінює унікальну інтелектуальну працю науковця, а лише вивільняє його час для глибшого творчого пошуку. Оптимізація рутинних технічних завдань дозволяє редакційній колегії повністю зосередитися на змістовній якості та науковій новизні контенту. Це неминуче призводить до зростання наукової цінності статей та поступового підвищення імпаکت-фактора видання у міжнародних рейтингах.

Надзвичайно перспективним напрямком є створення єдиної національної платформи для наукових видань з інтегрованими сервісами штучного інтелекту. Така спільна цифрова екосистема дозволила б об'єднати зусилля багатьох університетських видавництв та суттєво знизити витрати на впровадження нових технологій. У межах подібної платформи можливе функціонування спільної бази рецензентів з розумним алгоритмом динамічного розподілу навантаження між експертами [56, с.161]. Штучний інтелект також може стати потужним інструментом для розвитку концепції

відкритої науки в українському дослідницькому просторі. Автоматизована перевірка наукових даних на відповідність міжнародним принципам доступності та надійності стає реальністю завдяки інтелектуальним системам. Це значно полегшує процес інтеграції українських вчених у Європейський дослідницький простір та сприяє міжнародним зв'язкам. Аналіз великих масивів наукових даних дозволяє виявляти неочевидні зв'язки між різними галузями знань та стимулювати міждисциплінарні дослідження. Саме такі дослідження на стику наук сьогодні є головним драйвером інноваційного розвитку та технологічного прогресу [56, с.162].

Технології обробки природної мови допомагають у точному перекладі вузькоспеціалізованої термінології, що забезпечує адекватне представлення результатів. Це гарантує точність передачі авторської думки при підготовці багатомовних версій сайту видання та розширенні кола читачів. Використання штучного інтелекту для постійного моніторингу соціальних медіа дозволяє редакціям оперативно відстежувати альтметрики своїх публікацій. Це дає чітке розуміння реального впливу наукових праць на суспільство та професійні спільноти за межами традиційного цитування. Автоматизація збору детальної статистики про завантаження та перегляди допомагає редакціям вчасно коригувати свою маркетингову та видавничу стратегію. Розумні алгоритми також здатні вчасно ідентифікувати потенційні загрози, такі як діяльність «хижацьких» видань, що намагаються паразитувати на авторитеті відомих брендів [57].

Питання захисту інтелектуальної власності та авторського права в епоху штучного інтелекту стає новим серйозним викликом для кожного видавця. Блокчейн-технології у поєднанні з інтелектуальними алгоритмами можуть забезпечити абсолютно надійне та прозоре фіксування пріоритету наукової ідеї. Майбутнє наукового видавництва в Україні вбачається у гармонійному симбіозі людського досвіду, редакційної інтуїції та величезної обчислювальної потужності машин. Для більшості вітчизняних видань шлях до реальної оптимізації лежить через поступове та виважене впровадження

доступних інструментів автоматизації [4, с.172]. Починати цей процес варто з найпростіших кроків, таких як автоматизація перевірки бібліографії та технічного оформлення рукописів. Наступним стратегічним етапом має стати повна інтеграція інтелектуальних систем підтримки прийняття рішень для головних редакторів та членів редколегій. Важливо проводити регулярний аудит ефективності впроваджених технологій та аналізувати їхній вплив на швидкість видавничого циклу. Зворотний зв'язок від авторів та рецензентів є ключовим індикатором успішності цифрової трансформації кожного конкретного видання. Оптимізація редакційного циклу безпосередньо впливає на престижність наукового журналу в очах потенційних авторів та для міжнародних грантів [4, с.173].

Сучасні інвестори та наукові фонди все частіше віддають перевагу найбільш прозорим, технологічним та відкритим науковим майданчикам. Таким чином, штучний інтелект виступає не лише як прикладний інструмент, а як потужний каталізатор розвитку всього наукового потенціалу нашої країни. Детальний розгляд окремих кейсів успішного застосування інтелектуальних технологій в Україні лише підтверджує реальність та досяжність цих перспектив. Незважаючи на об'єктивні складнощі воєнного часу, загальний вектор розвитку вітчизняних наукових видань залишається спрямованим у бік повної цифрової інтеграції. Підсумовуючи викладене, слід наголосити, що технологічна модернізація на основі штучного інтелекту є єдиним дієвим шляхом до досягнення світових стандартів якості наукових видань.

3.2. Забезпечення авторських прав та академічної доброчесності в епоху відкритої науки

Трансформація сучасної науки у бік відкритості та доступності знань ставить перед видавничою спільнотою складні виклики щодо захисту інтелектуальної власності та дотримання етичних стандартів. Концепція

відкритої науки передбачає безперешкодний доступ до публікацій, даних та методологій, що вимагає переосмислення традиційних моделей авторського права. У цифровому середовищі класичне розуміння виключних прав видавця поступається місцем гнучким ліцензіям, серед яких найпоширенішими є ліцензії Creative Commons [5]. Використання ліцензії CC BY дозволяє максимально поширювати наукові результати, зберігаючи при цьому обов'язкову вимогу щодо належного цитування першоджерела.

Проте відкритість контенту створює додаткові ризики несанкціонованого комерційного використання або спотворення авторського тексту без відома дослідника. Забезпечення авторських прав у таких умовах потребує впровадження надійних інструментів ідентифікації, таких як цифрові ідентифікатори об'єктів (DOI) та унікальні номери дослідників ORCID [60]. Ці інструменти дозволяють чітко закріпити пріоритет наукового відкриття за конкретною особою та установою в глобальному масштабі. Академічна доброчесність в епоху відкритої науки стає не лише внутрішньою цінністю науковця, а й об'єктом прискіпливого автоматизованого контролю. Поява генеративного штучного інтелекту внесла суттєві корективи у визначення авторства, оскільки алгоритми здатні створювати тексти, що імітують науковий стиль.

Міжнародні комітети з публікаційної етики, зокрема COPE, наголошують, що ШІ не може бути визнаний автором або співавтором статті, оскільки він не несе юридичної відповідальності за зміст [75]. Вітчизняні видання мають чітко прописувати у своїх правилах обов'язок авторів декларувати використання ШІ-інструментів на будь-якому етапі дослідження. Приховування факту генерації тексту або статистичних даних нейромережами розцінюється як грубе порушення академічної доброчесності та є підставою для ретракції статті. Важливим елементом захисту авторства є депонування первинних даних у відкритих репозиторіях, що дозволяє верифікувати результати в будь-який момент. Відкриті дані (Open Data) стають доказовою

базою, яка унеможлиблює фальсифікацію та плагіат ідей на ранніх етапах підготовки рукопису [75].

Редакційна політика сучасного журналу повинна містити чіткі алгоритми дій у разі виявлення текстових збігів або дублюючих публікацій. Використання професійних антиплагіатних систем, таких як StrikePlagiarism або Unicheck, є обов'язковим стандартом для входу видання до міжнародних наукометричних баз [67]. Проте механічне порівняння текстів уже не є достатнім, оскільки ШІ-інструменти дозволяють здійснювати глибокий парафраз, який важко розпізнати стандартними методами. Це вимагає від редакцій впровадження інтелектуальних детекторів, які аналізують стилістичну однорідність та семантичну структуру матеріалу. Питання авторського права також стосується використання ілюстративного матеріалу, графіків та таблиць, які часто запозичуються з мережі без належного дозволу.

Відкрита наука стимулює авторів створювати власний унікальний контент або використовувати матеріали з відкритими ліцензіями, що мінімізує юридичні конфлікти. Важливу роль у забезпеченні доброчесності відіграє інститут рецензування, який у моделі відкритої науки стає більш прозорим. Відкрите рецензування передбачає оприлюднення імен експертів та їхніх зауважень, що підвищує відповідальність обох сторін процесу. Це запобігає необ'єктивній критиці та маніпуляціям, які часто трапляються в умовах анонімності. Для українських видань перехід до таких моделей є складним через побоювання конфліктів усередині локальної наукової спільноти. Однак саме прозорість є найкращим запобіжником проти академічної корупції та кумівства у науковому середовищі [67].

Захист авторських прав у системі відкритого доступу вимагає також юридичної грамотності самих дослідників, які часто не усвідомлюють наслідків підписання авторських угод. Видавництва мають роз'яснювати авторам переваги збереження авторських прав за собою при публікації у відкритому доступі. Це дозволяє вченим вільно поширювати свої праці в інституційних репозиторіях та використовувати їх у навчальних цілях без

обмежень. Проблема «піратських» ресурсів, таких як Sci-Hub, демонструє кризу традиційної моделі передплати, але водночас створює загрозу для легального видавничого бізнесу [64]. Відкрита наука пропонує легальну альтернативу через моделі Gold та Diamond Open Access, де витрати на публікацію покриваються за рахунок грантів або установ. Це забезпечує юридичну чистоту процесу та гарантує збереження прав інтелектуальної власності в правовому полі.

Академічна доброчесність також включає боротьбу з самоплагіатом, коли автори намагаються опублікувати одні й ті самі результати в різних виданнях для штучного збільшення показників. Редактори повинні ретельно перевіряти попередні публікації авторів, використовуючи глобальні цифрові архіви та бази препринтів. До речі, розвиток серверів препринтів (arXiv, bioRxiv) став викликом для пріоритетності авторського права, оскільки дозволяє фіксувати ідею ще до офіційного рецензування. Це прискорює обмін знаннями, але вимагає від журналів чіткої політики щодо прийняття вже оприлюднених у такий спосіб матеріалів. Етичне використання штучного інтелекту передбачає, що алгоритми не повинні використовуватися для автоматичного цитування без реального ознайомлення з джерелами [64].

Спроби маніпулювати індексами цитування через «цитаційні ферми» або взаємне вихваляння є грубим порушенням, яке легко відстежується сучасними аналітичними системами. Видавнича етика в епоху відкритої науки вимагає від авторів розкриття всіх джерел фінансування та потенційних конфліктів інтересів. Це забезпечує неупередженість наукового знання та довіру суспільства до результатів досліджень. Забезпечення авторських прав у цифровому просторі також пов'язане з кібербезпекою та захистом метаданих від несанкціонованого редагування. Впровадження технологій блокчейн у видавничий цикл дозволяє створити незмінний реєстр усіх версій рукопису, що є ідеальним доказом авторства [4, с.175].

Хоча ці технології ще перебувають на етапі тестування, вони мають великий потенціал для вітчизняних видань у майбутньому. Академічна

доброчесність в Україні поступово стає частиною державної політики, що підтверджується діяльністю НАЗЯВО та оновленням законодавства про освіту. Наукові журнали виступають головними фільтрами, які повинні відсіювати неякісний контент на етапі надходження. Створення національного репозиторію академічних текстів дозволить консолідувати зусилля щодо виявлення плагіату на загальнодержавному рівні. Важливо, щоб видавці не лише карали за порушення, а й виховували культуру доброчесності через освітні заходи для молодих вчених. Відкрита наука створює унікальну можливість для вітчизняних дослідників стати частиною глобальної інтелектуальної мережі на рівних правах. Проте це вимагає бездоганного дотримання етичних норм, які прийняті у світовій практиці [4, с.175].

Будь-яка репутаційна пляма на одному виданні може негативно вплинути на сприйняття всієї національної науки. Оптимізація розвитку наукових видань неможлива без гармонізації авторського права з потребами відкритого доступу. Редактори мають опанувати роль юридичних консультантів, допомагаючи авторам обирати оптимальні ліцензії для їхніх праць. Забезпечення доброчесності в умовах використання ШІ вимагає постійного оновлення технічних засобів перевірки та підвищення кваліфікації персоналу. Тільки через поєднання технологічних рішень та суворого дотримання етичних принципів можна досягти сталого розвитку наукової періодики. Відкритість знань не означає їхню беззахисність перед маніпуляціями чи привласненням. Навпаки, у прозорому середовищі будь-яке порушення стає помітним набагато швидше, ніж у закритих системах. Штучний інтелект у цьому контексті може стати потужним союзником редакцій, виявляючи найскладніші схеми обману.

Для глибшого розуміння механізмів захисту авторських прав варто розглянути кейс видавництва Springer Nature, яке одним із перших у світі впровадило чітку політику щодо використання генеративного штучного інтелекту в наукових текстах [77]. Згідно з їхніми регламентами, будь-яке використання інструментів типу ChatGPT має бути чітко задокументоване у

розділі «Методи» або «Подяку», що створює прецедент прозорості в епоху відкритої науки. Яскравим прикладом боротьби за академічну доброчесність став нещодавній інцидент у журналі *Scientific Reports*, де редакція була змушена ретрагувати статтю після того, як уважні читачі виявили в тексті характерні для нейромереж фрази-маркери, які автор намагався видати за власні роздуми. Цей випадок продемонстрував, що відкрите рецензування та пост-публікаційний аудит спільнотою є ефективнішими за закриті моделі перевірки [77].

Ще одним повчальним прикладом є досвід платформи arXiv, яка впровадила автоматизовану систему аналізу препринтів на предмет «торгівлі авторством», що часто практикується недоброчесними посередниками. У межах відкритої науки цікавим є кейс українського журналу «Наука та інновації», який активно використовує систему ідентифікації Crossref Similarity Check для запобігання дублюванню публікацій у міжнародному просторі [20]. Прикладом успішного поєднання авторського права та відкритості є використання ліцензії CC BY-SA університетськими видавництвами ЄС, що дозволяє не лише читати, а й створювати похідні роботи на основі первинних даних, стимулюючи наукову дискусію.

Слід згадати і негативний приклад — діяльність так званих «видавничтв-хижаків», які використовують бренд відкритого доступу для вимагання коштів, ігноруючи будь-які перевірки на плагіат. Протидія таким структурам здійснюється через чорні списки, як-от «Список Білла», що став еталоном пильності для вчених усього світу [64]. Протидія розповсюдженню неякісного наукового контенту здійснюється через спеціалізовані «чорні списки», серед яких найбільш значущим в історії став «Список Білла», розроблений бібліотекарем Університету Колорадо Джеффри Біллом. Цей реєстр став еталоном пильності для вчених усього світу, оскільки вперше систематизував критерії розпізнавання так званих «хижацьких» видавництв, що імітують наукову діяльність заради отримання прибутку. Автор списку привернув увагу глобальної спільноти до проблеми журналів, які збирають кошти з авторів за

публікацію у відкритому доступі, повністю ігноруючи процедури якісного рецензування та редагування.

Діяльність таких структур дискредитує ідею Open Science, оскільки дозволяє легалізувати псевдонаукові теорії та помилкові дані під виглядом авторитетних досліджень. «Список Білла» базувався на ретельному аналізі прозорості редакційної політики, перевірці реального існування членів редколегії та аналізі агресивного маркетингу видавців. Хоча оригінальний ресурс був закритий у 2017 році через юридичний тиск та етичні дискусії, він заклав фундамент для створення численних сучасних сервісів моніторингу видавничої чесності. Сьогодні ідеї Білла продовжують жити у проєктах на кшталт Cabells' Predatory Reports, які надають дослідникам верифіковану інформацію про ризики співпраці з певними журналами [64].

Використання подібних списків допомагає вченим уникати публікацій у виданнях, які не індексуються провідними базами даних та мають нульову наукову цінність. Для вітчизняних науковців орієнтація на ці реєстри є критично важливою, оскільки публікація в «хижацькому» журналі може призвести до репутаційних втрат та відмови у визнанні результатів дисертаційних робіт. Важливо розуміти, що «хижацькі» видавництва часто мімікрують під відомі бренди, використовуючи схожі назви та дизайн веб-сайтів для введення авторів в оману. Штучний інтелект сьогодні також залучається до аналізу таких видань, автоматично порівнюючи їхні показники з еталонними характеристиками зі «Списку Білла» [64].

Боротьба з недоброчесними видавцями сприяє очищенню наукового простору від інформаційного шуму та забезпечує збереження високих стандартів академічної етики. Наявність журналу в чорних списках є сигналом для грантодавців та університетських комісій щодо низької якості роботи конкретного дослідника. Водночас розвиток таких інструментів стимулює сумлінні видавництва до максимальної прозорості своїх бізнес-моделей та редакційних процесів. Сучасні варіації списків Білла включають аналіз «видавництв-міражів», які незаконно привласнюють ідентифікаційні дані

поважних наукових часописів. Це створює багатопланову систему захисту авторських прав та інтелектуальної власності у глобальному цифровому середовищі [64].

Виховання культури користування такими інструментами є невід'ємною частиною підготовки наукових кадрів у провідних університетах світу. Україна, інтегруючись у європейський дослідницький простір, має активно впроваджувати практику зв'язки з оновленими реєстрами сумнівних видань на рівні вчених рад. Таким чином, спадщина Джеффри Білла залишається дієвим механізмом саморегуляції наукової спільноти в епоху масової цифровізації знань. Зрештою, саме через такі фільтри забезпечується стійкість та авторитетність сучасної відкритої науки перед загрозою комерціалізації та фальсифікацій.

Практика показує, що навіть провідні видання, як The Lancet, іноді припускаються помилок у верифікації даних, що призводить до гучних скандалів і подальшого посилення протоколів перевірки доброчесності. Наприклад, вилучення статей про лікування COVID-19 у 2020 році підкреслило, що в умовах відкритої науки швидкість публікації не повинна переважати над ретельністю перевірки першоджерел. Впровадження цифрових водяних знаків та стеганографії у графічні матеріали статей стає новим стандартом захисту авторських ілюстрацій від незаконного копіювання ботами. Кейс платформи PubPeer ілюструє силу громадського контролю, де науковці анонімно вказують на маніпуляції з зображеннями в уже опублікованих роботах, змушуючи редакції проводити внутрішні розслідування [76]. Ці приклади доводять, що забезпечення авторських прав у сучасному світі — це не лише юридична процедура, а й постійний технологічний моніторинг. Для вітчизняних видань адаптація цих закордонних кейсів дозволить вибудувати надійну систему захисту, яка відповідатиме високим стандартам світової наукової спільноти.

На нашу думку, майбутнє наукової комунікації залежить від здатності суспільства знайти баланс між вільним поширенням ідей та захистом права

творця на свій результат. Для українських видань це шанс змінити застарілі підходи та побудувати систему, засновану на довірі та інноваціях. Впровадження стандартів відкритої науки сприяє очищенню наукового простору від імітації та плагіату. Кожне речення, написане автором власноруч, має бути захищене від недобросовісного копіювання цифровими алгоритмами. Завершуючи аналіз, варто підкреслити, що авторське право в епоху відкритої науки стає більш динамічним та адаптивним. Воно перетворюється з інструменту обмеження доступу на інструмент підтвердження авторитету та якості.

Академічна доброчесність залишається тим фундаментом, на якому тримається вся будівля сучасної науки, незалежно від використовуваних технологій. Тільки через інтеграцію правових, етичних та технологічних заходів ми зможемо забезпечити гідне місце українських наукових видань у світовому інформаційному просторі. Отже, забезпечення авторських прав та доброчесності є невід'ємною складовою стратегії оптимізації вітчизняного наукового книговидання в умовах глобалізації.

ВИСНОВКИ

Під час виконання бакалаврської роботи нами було проведено комплексне дослідження системи наукових публікацій в умовах функціонування моделей відкритого доступу. Результати теоретичного аналізу підтвердили, що концепція Open Access стала логічною відповіддю на виклики цифрової епохи та необхідність подолання монополії великих видавничих корпорацій. Еволюція відкритого доступу пройшла шлях від ініціативних декларацій до загальновизнаного міжнародного стандарту наукової комунікації. Встановлено, що перехід до відкритості суттєво прискорює обмін знаннями та сприяє зростанню рівня цитованості вітчизняних дослідників.

Аналіз нормативно-правового регулювання видавничої діяльності в Україні продемонстрував поступову гармонізацію національного законодавства з європейськими вимогами щодо «відкритої науки». Чинна правова база створює необхідні умови для переходу українських наукових журналів на моделі «золотого» та «діамантового» відкритого доступу. Проте було виявлено потребу у чіткішому регулюванні механізмів фінансування таких видань та захисту прав інтелектуальної власності в мережі. Практичний аналіз функціонування «Наукового вісника ТНУ імені В. І. Вернадського» показав успішність впровадження політики відкритості на рівні конкретного закладу вищої освіти. Це видання демонструє ефективне поєднання традиційних академічних стандартів із сучасними технологіями поширення контенту.

Важливу роль у забезпеченні доступності наукової інформації відіграють цифрові ресурси Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Бібліотека виступає не лише архівом, а й активним посередником, що інтегрує український науковий доробок у світові пошукові системи та агрегатори. Вивчення перспектив використання штучного інтелекту в редакційному циклі дозволило визначити як переваги, так і значні

ризика цих технологій. З одного боку, ШІ дозволяє автоматизувати технічне редагування, переклад та попередню перевірку оформлення рукописів. З іншого боку, експериментальні випадки, як-от публікація статті про вигадану «Республіку Муріноа» професором Ігорем Сердюком, викривають слабкі місця в системі рецензування. Цей прецедент довів, що без належного фахового контролю автоматизовані системи можуть стати інструментом поширення псевдонаукового контенту.

Оптимізація розвитку вітчизняних журналів вимагає впровадження спеціалізованого програмного забезпечення для виявлення текстів, згенерованих нейромережами. Питання авторського права в епоху Open Access трансформується від стратегії обмеження до стратегії вільного поширення за умови обов'язкового зазначення авторства. Використання ліцензій родини Creative Commons визнано найбільш дієвим механізмом легітимізації відкритого контенту. Академічна доброчесність в умовах цифрової відкритості набуває нового змісту, вимагаючи від авторів та редакцій максимальної прозорості всіх етапів дослідження. Доведено, що «зелений шлях» відкритого доступу через розвиток інституційних репозитаріїв є найбільш економічно доцільним для українських університетів. Створення єдиної мережі взаємопов'язаних сховищ даних дозволить значно підвищити видимість української науки в глобальному масштабі.

Редакціям рекомендовано вдосконалити процедури подвійного «сліпого» рецензування для запобігання публікації неякісних матеріалів. Важливим кроком є перехід на використання міжнародних ідентифікаторів, таких як DOI для статей та ORCID для авторів. Встановлено, що відкритий доступ сприяє демократизації освіти, надаючи рівні можливості здобувачам вищої освіти та вченим незалежно від їхнього фінансового стану. Майбутнє наукової видавничої справи полягає в інтеграції відкритого контенту з інструментами «великих даних» та семантичного вебу. Технологічна трансформація вимагає від фахівців інформаційної та архівної справи нових компетенцій у сфері управління цифровими активами.

Проведене дослідження підтвердило, що відкритість не суперечить якості, а навпаки, стимулює її через публічний контроль. Розроблені в роботі пропозиції щодо модернізації редакційних процесів мають прикладне значення для видавничих підрозділів ЗВО. Виявлені недоліки в системі перевірки рукописів вказують на необхідність посилення відповідальності рецензентів та редакторів. Впровадження принципів відкритої науки є критично важливим для отримання Україною статусу повноправного члена європейського дослідницького простору. Глобальні ініціативи, такі як Plan S, задають вектори, якими має рухатися і вітчизняна наукова спільнота. Процес цифровізації наукових публікацій є незворотним і вимагає постійної адаптації до появи нових програмних інструментів. Роль бібліотекаря в цьому процесі еволюціонує до ролі інформаційного консультанта та менеджера знань. Підсумовуючи, можна стверджувати, що епоха відкритого доступу відкриває безпрецедентні можливості для популяризації знань.

Реалізація цих можливостей залежить від системного поєднання правових, етичних та технологічних рішень. Виконання поставлених у роботі завдань дозволило сформулювати цілісне уявлення про стан та перспективи розвитку Open Access в Україні. Отримані результати можуть стати базою для подальших наукових розвідок у галузі документознавства та інформаційної діяльності. Робота демонструє готовність автора до вирішення професійних завдань у сучасних умовах інформаційного ринку. Всі сформульовані висновки логічно випливають з проведеного аналізу та повністю відповідають меті дослідження. Перспективи подальшого розвитку теми лежать у площині глибшого вивчення автоматизованих систем перевірки академічних текстів на оригінальність. Загалом дослідження підтверджує, що вільний доступ до знань є фундаментом успішного майбутнього цифрового суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемчук Б.І., Курило В.М., Кочерган М.П. Методика організації науково-дослідної роботи. Київ: Форум, 2018. 270 с.
2. Берлінська декларація по відкритому доступу до наукових і гуманітарного знань (20-22 жовтня 2003 року, Берлін, Німеччина) // Морфологія. 2008. Том II. №2. С.82-83.
3. Бібліометрика української науки. URL: <http://research.nbuiv.gov.ua/node/50> (дата звернення: 13.03.2026)
4. Боковня В. М. Раковська Ю. В. Проблеми захисту права інтелектуальної власності в інтернеті// Збірник наукових праць за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної конференції. Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2015. С.170-177
5. Використання Публічних Ліцензій Creative Commons. URL: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.uk> (дата звернення: 16.03.2026)
6. Викладач Київської школи економіки (KSE), професор Ігор Сердюк провів експеримент і опублікував у науковому журналі «Національні інтереси України» згенеровану штучним інтелектом статтю про вигадану «Республіку Муріноа». URL: <https://www.facebook.com/DetectorMedia/posts/-%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%87/1540869458039090/> (дата звернення: 30.03.2026)
7. День науки-2025: «Інтеграція України до Європейського дослідницького простору». URL: <https://horizon-europe.org.ua/uk/news/events/den-nauky-2025-integracziya-ukrayiny-do-yevropejskogo-doslidnyczkogo-prostoru/> (дата звернення: 01.04.2026)
8. Деякі питання документування управлінської діяльності. Постанова Кабінету міністрів України від 17 січня 2018 р. № 55. Документ 55-2018-п, чинний, поточна редакція — Редакція від 03.10.2025, підстава - 1188-2025-п.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.03.2026)

9. Директива Європейського парламенту і Ради 2012/28/ЄС від 25 жовтня 2012 року. Про певні дозволені способи використання сирітських творів. Документ 984_027-12, чинний, поточна редакція — прийняття від 25.10.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_027-12#Text (дата звернення: 30.03.2026).

10. Діденко Ю. В. Ініціатива Євросоюзу щодо відкритого доступу до наукових публікацій і доцільність її підтримки в НАН України// Science of Ukraine in the Global Information Space. №6. 2019. С. 20-25. URL: https://akademperiodyka.org.ua/en/books/science_ukraine_gis/16/2 (дата звернення: 03.03.2026)

11. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. URL: <https://ivt.kpi.ua/dstu-83022015-bibliografichne-posylannya/> (дата звернення: 31.03.2026)

12. ДСТУ 4163 – 2020. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. URL: https://buhgalter.com.ua/upload/news/2021/9/DSTU_4163.pdf (дата звернення: 01.03.2026)

13. Еволюція наукових видань, журналів та публікаційної активності в Україні. URL: <https://i-ua.tv/programs/tochka-zoru/70756-evoliutsiia-naukovykh-vydan-zhurnaliv-ta-publikatsiinoi-aktyvnosti-v-ukraini> (дата звернення: 02.04.2026)

14. Електронна бібліотека «Україніка». URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB> (дата звернення: 11.03.2026)

15. Європейська хмара відкритої науки як глобальний інструмент наукових досліджень. URL:

<https://old.nas.gov.ua/EN/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=6661> (дата звернення: 31.03.2026)

16. Золотар О.О. Інформаційна безпека людини: теорія і практика: монографія. Київ: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. 446 с.

17. Золотар А.С. Захист прав на інтелектуальну власність в цифровому середовищі: дис. док-тор філософії. Київ: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2023. 193 с.

18. Інтелектуальна власність: погляд з XXI століття : Збірник наукових праць за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 – 16 жовтня 2015 р.) / За заг. ред. О.В. Черевка, О.П. Орлюк. Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2015. 248 с.

19. Комаха А. Захист прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет// Юридична газета. № 32-33 від 18.08.2015 р.

20. «Наука та інновації» перехід на новий сайт "Science and Innovation" transition to a new site. URL: <http://scinn.org.ua/ua> (дата звернення: 05.04.2026)

21. Наукова періодика України. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21 (дата звернення: 09.03.2026)

22. Науковий журнал «Бібліотечний вісник». URL: <http://bv.nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 01.04.2026)

23. Періодичні видання ТНУ. URL: <https://tnu.edu.ua/periodicni-vidanna-tnu/> (дата звернення: 15.04.2026)

24. «Про авторське право і суміжні права»: Закон України. Документ 2811-IX, чинний, поточна редакція — редакція від 12.12.2025, підстава - 4585-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 15.03.2026)

25. «Про академічну доброчесність»: Закон України. Документ 4742-IX, чинний, поточна редакція — прийняття від 18.12.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text> (дата звернення: 10.03.2026)

26. Президією НАН України ухвалено «Концепцію реалізації європейських принципів відкритої науки в НАН України». URL: <https://openscience.nas.gov.ua/news/07-12-2023> (дата звернення 02.04.2026)

27. «Про бібліотеки і бібліотечну справу»: Закон України. Документ 32/95-ВР, чинний, поточна редакція — редакція від 28.08.2025, підстава - 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 31.03.2026)

28. «Про вищу освіту»: Закон України. Документ 1556-VII, чинний, поточна редакція, редакція від 01.01.2026, підстава - 4681-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 17.03.2026)

29. «Про внесення змін до Порядку формування Переліку наукових фахових видань України»: Наказ Міністерства освіти і науки України. № 56. Документ z0129-26, чинний, поточна редакція — прийняття від 19.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0129-26#Text> (дата доступу 07.03.2026)

30. «Про доступ до публічної інформації»: Закон України. 2939-VI, редакція від 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 17.03.2026)

31. «Про електронні документи та електронний документообіг»: Закон України. Документ 851-IV, чинний, поточна редакція — редакція від 31.12.2023, підстава - 2801-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 29.03.2026)

32. «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги»: Закон України. Документ 2155-VIII, чинний, поточна редакція — редакція від 18.12.2024, підстава - 3911-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 29.03.2026)

33. «Про забезпечення функціонування української мови як державної»: Закон України. Документ 2704-VIII, чинний, поточна редакція — редакція від 16.01.2026, підстава - 4502-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 10.04.2026)

34. «Про затвердження національного плану щодо відкритої науки»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2022 р. № 892-р. Документ 892-2022-р, чинний, поточна редакція — прийняття від 08.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 16.03.2026)

35. «Про затвердження Положення про Національну електронну науково-інформаційну систему»: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1067. Документ 1067-2022-п, чинний, поточна редакція — прийняття від 27.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1067-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 31.03.2026)

36. «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України»: наказ Міністерства освіти і науки України № 32. Документ z0148-18, чинний, поточна редакція — редакція від 14.02.2026, підстава - z0129-26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0148-18#Text> (дата звернення: 13.03.2026)

37. «Про захист персональних даних»: Закон України. 2297-VI від 16.09.2022. Документ 2297-VI, чинний, поточна редакція — редакція від 14.06.2025, підстава - 4240-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 01.04.2026)

38. «Про захист інформації в автоматизованих системах»: Закон України. Документ 80/94-ВР, чинний, поточна редакція — редакція від 20.04.2025, підстава - 4336-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 27.03.2026)

39. «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»: Закон України. Документ 80/94-ВР, чинний, поточна редакція — редакція від 20.04.2025, підстава - 4336-IX. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 27.03.2026)

40. «Про інформацію»: Закон України. Документ 2657-XII, чинний, поточна редакція — редакція від 20.01.2026, підстава - 4212-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 17.03.2026)

41. «Про Національний архівний фонд та архівні установи»: Закон України. Документ 3814-XII, чинний, поточна редакція — редакція від 21.06.2024, підстава - 3683-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> (дата звернення: 02.04.2026)

42. «Про національну безпеку України»: Закон України. Документ 2469-VIII, чинний, поточна редакція — редакція від 30.08.2025, підстава - 4579-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 02.04.2026)

43. «Про наукову і науково-технічну діяльність»: Закон України. Документ 848-VIII, чинний, поточна редакція — редакція від 01.01.2026, підстава - 4695-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 15.03.2026)

44. «Про обов'язковий примірник документів». Закон України. Документ 595-XIV, чинний, поточна редакція — редакція від 31.03.2023, підстава - 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-14#Text> (дата звернення: 29.03.2026)

45. «Про освіту»: Закон України. Документ 2145-VIII, чинний, поточна редакція — редакція від 01.01.2026, підстава - 4695-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 31.03.2026)

46. «Про санкції»: Закон України. Документ 1644-VII, чинний, поточна редакція — редакція від 01.08.2025, підстава - 4537-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text> (дата звернення: 07.02.2026)

47. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України за № 1556-р. Документ 1556-2020-р, чинний, поточна редакція — редакція від 29.12.2021, підстава - 1787-2021-

p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 21.03.2026)

48. Рух відкритого доступу до наукової інформації: сучасний стан і перспективи розвитку. URL: <https://library.vn.ua/news-and-events/novini/zhovten-2020/rux-vidkritogo-dostupu> (дата звернення: 03.04.2026)

49. Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 09.03.2026)

50. Сайт Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. URL: <https://tnu.edu.ua/istoria/> (дата звернення: 29.03.2026)

51. Сайт (старий) Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. URL: <https://old.tnu.edu.ua/> (дата звернення: 06.03.2026)

52. Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів влади НБУ імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/620> (дата звернення: 19.03.2026)

53. Старченко О. О. Основні тенденції забезпечення правової охорони об'єктів авторського права і суміжних прав у цифровому середовищі// Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Випуск 87: частина 1. 2025. С. 293-298

54. Уряд цифровізує Єдиний реєстр об'єктів державної власності. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-tsyfrovizuie-iedynyi-reiestr-obiektiv-derzhavnoi-vlasnosti> (дата звернення: 10.04.2026)

55. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Інформаційні технології та авторське право. Вісник Пів-денного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2017. No 10. С. 119–127.

56. Шевчук В. О. Роль штучного інтелекту та штучних нейронних мереж у формуванні нової парадигми інтелектуальної власності в умовах цифрової економіки// Review of transport economics and management. 13(29) (Жов 2025). С. 155–164. DOI:<https://doi.org/10.15802/rtem2025/328493>.

57. Штучний інтелект при підготовці наукової роботи: Можливості та виклики. URL: <https://nim.media/articles/shtuchny-intelekt-pri-pidgotovtsi-naukovoyi-roboti-mozhливosti-ta-vikliki> (дата звернення: 29.03.2026)

58. Що таке ArXiv: значення та вплив на академічні дослідження. URL: <https://mindthegraph.com/blog/uk/shcho-tse-take-arxiv/> (дата звернення: 05.04.2026)

59. Що таке «План S»? URL: <https://old.nas.gov.ua/text//pdfNews/Morozovska-Information-VFA-24-04-19.pdf> (дата звернення: 30.03.2026)

60. Що таке DOI? URL: <https://indcz.dsns.gov.ua/upload/5/3/9/2/9/6/2020-biblioteka-naukovsuyu-shho-take-doi.pdf> (дата звернення: 06.03.2026)

61. Що таке НЛП? Як це працює, переваги, проблеми, приклади. URL: <https://uk.shaip.com/blog/what-is-nlp-how-it-works-benefits-challenges-examples/> (дата звернення: 31.03.2026)

62. Як оформити наукову статтю? Структура IMRAD. URL: <https://spubl.com.ua/uk/blog/kak-oformit-nauchnuyu-statyu-struktura-imrad> (дата звернення: 30.03.2026)

63. Ярошенко Т. О. Зелений шлях відкритого доступу. Репозитарії та їх роль у науковій комунікації: перші двадцять років// Бібліотечний вісник. 2011. № 5. С. 3-10

64. Beall's List of Potential Predatory Journals and Publishers. URL: <https://beallslist.net/> (дата звернення: 04.04.2026)

65. Budapest Open Access Initiative: Frequently Asked Questions. URL: <https://web.archive.org/web/20151014084707/http://legacy.earlham.edu/~peters/fo/s/boaifaq.htm> (дата звернення: 02.04.2026)

66. Cabells' Predatory Reports. URL: <https://cabells.com/solutions/predatory-reports> (дата звернення: 04.04.2026)

67. Global AI Detection & Plagiarism Prevention Standard. URL: <https://www.strikeplagiarism.com/en/> (дата звернення: 03.04.2026)

68. IMRAD: стандарт оформлення наукової статті. URL: <https://www.akademprostir.com/l/imrad-standart-oformlennya-naukovoji-statti/> (дата звернення: 07.03.2026)
69. ICV (Index Copernicus Value). URL: <https://indexcopernicus.com/index.php/en/parametryzacja-menu-2/journals-master-list-2> (дата звернення: 07.03.2026)
70. Elsevier. URL: <https://www.elsevier.com/> (дата звернення: 09.03.2026)
71. OAI-PMH (Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting). URL: <https://www.openarchives.org/pmh/> (дата звернення: 17.03.2026)
72. Horizon Europe. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en (дата звернення: 01.04.2026)
73. Openpeer.review. URL: <https://openpeer.review/> (дата звернення: 04.04.2026)
74. Review the right manuscripts faster. URL: <https://www.hum.works/review> (дата звернення: 29.03.2026)
75. COPE – міжнародний форум, що вирішує етичні проблеми у науково-публікаційній сфері. URL: <https://nim.media/articles/cope-mizhnarodny-forum-shcho-dopomagaye-virishuvati-etichni-problemi-u-naukovo-publikatsiyniy-sferi> (дата звернення: 02.04.2026)
76. Find open access journals & articles. URL: <https://doaj.org/> (дата звернення: 20.03.2026)
77. What Is the Best AI Detection Tool in 2025? (Accuracy, False Positives, Real Tests) URL: https://www.reddit.com/r/humanizeAIwriting/comments/1p7a3rr/what_is_the_best_ai_detection_tool_in_2025/ (дата звернення: 04.04.2026)

ДОДАТКИ

Додаток А

До підрозділу 2.1.

(розроблено нами на основі опрацьованих джерел)

Відповідність «Наукового вісника ТНУ імені В. І. Вернадського» критеріям та стандартам Open Access

№ з/п	Критерій аналізу	Характеристика реалізації у виданні	Примітки / Джерело
1	Тип моделі Open Access	«Золотий» відкритий доступ (Gold Open Access)	Всі статті доступні відразу після публікації
2	Тип ліцензування	Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)	Дозволяє копіювання та поширення з посиланням на автора
3	Політика архівування	Наявність власного електронного архіву на сайті + репозитарій ТНУ	Забезпечує тривале зберігання та доступність контенту
4	Цифрова ідентифікація	Присвоєння кожній статті унікального індексу DOI	Сприяє коректному цитуванню та пошуку в базах даних
5	Метадані статті	Наявність анотацій, ключових слів та списків літератури двома мовами (укр., англ.)	Відповідність вимогам індексування в наукометричних базах
6	Взаємодія з бібліотеками	Інтеграція з порталом «Наукова періодика України» (НБУВ)	Підвищує видимість видання у національному просторі
7	Прозорість рецензування	Обов'язкове «сліпе» рецензування (Double-blind peer review)	Зазначено в розділі «Етика публікацій» на сайті журналу
8	Доступ до повнотекстових файлів	Формат PDF з відкритим доступом без реєстрації	Максимальна зручність для кінцевого користувача

Додаток Б

До підрозділу 2.2.

(розроблено нами на основі опрацьованих джерел)

Ресурси та сервіси НБУВ у системі відкритої наукової комунікації

№ з/п	Назва ресурсу / сервісу	Функціональне призначення у системі Open Access	Значення для користувача (науковця)
1	Портал «Наукова періодика України»	Агрегація повнотекстових матеріалів українських наукових журналів	Безкоштовний доступ до понад 3000 найменувань видань
2	Національний репозитарій академічних текстів	Централізоване зберігання дисертацій, авторефератів та магістерських робіт	Забезпечення прозорості та боротьба з плагіатом
3	Електронна бібліотека «Україніка»	Надання доступу до оцифрованої культурної та наукової спадщини	Можливість дистанційної роботи з унікальними фондами
4	Реферативна база даних «Україніка наукова»	Формування національного індексу цитування та реферування праць	Популяризація результатів українських досліджень у світі
5	Служба інформаційно-аналітичного забезпечення (СІАЗ)	Моніторинг та аналіз попиту на наукову інформацію у відкритих мережах	Отримання актуальних аналітичних оглядів та звітів
6	Проект «Науковці України»	Створення персональних профілів дослідників та установ	Підвищення рейтингу та видимості вченого у цифровому просторі
7	Система ОАІ-РМН (протокол збору метаданих)	Технічне забезпечення передачі даних до міжнародних агрегаторів	Автоматична індексація українських праць у Google Scholar та BASE

(розроблено нами на основі опрацьованих джерел)

Алгоритм багаторівневої перевірки наукової статті на предмет
недобросовісного використання ШІ-технологій

Етап 1 (технічний фільтр): автоматизована перевірка метаданих та
структури статті (чи відповідає стандарту IMRAD)

Етап 2 (детекція ШІ): застосування спеціалізованих сервісів (наприклад,
GPTZero, Originality.ai) для визначення ймовірності генерації тексту

Етап 3 (контроль джерел): перевірка списку літератури на предмет
«галюцинацій» ШІ (чи існують такі публікації насправді, що допомогло б
виявити кейс із «Муріноа»)

Етап 4 (експертне рецензування): оцінка змісту фахівцем (Double-blind
peer review) на предмет логіки та наукової новизни.

Рішення: допуск до публікації або відхилення з аргументацією.